

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výšivka a aktivismus v současném umění

Embroidery and activism in modern art

Bc. Monika Kosinová

Vedoucí práce: doc. Mgr, Anna Vartecká, Ph. D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy,
střední školy a základní umělecké školy – výtvarná výchova

Odevzdáním této diplomové práce na téma Výšivka a aktivismus v současném umění potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Berouně, 1. července 2023

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce doc. Mgr. Anně Vartecké Ph.D., za její odborné vedení, které mi poskytla během vypracování této diplomové práce. Rovněž chci, vyjádří díky celé své rodině za trpělivost a podporu během mého studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce se v teoretické části zabývá převážně tradiční feminní rukodělnou technikou vyšívání v kontextu aktivismu v současném umění. Kategorizuje vyšívání do vysokého umění jako je například malba nebo sochařství. Výšivku se snaží zkoumat z několika rovin. Porovnává historický vývoj tohoto textilního média s výšivkou v současném umění a hledá jejich proměny. Zabývá se společným vztahem této výtvarné techniky a vývojem aktivismu. Aktivismus objasní a zasadí do historických, sociokulturních a jiných kontextů. Zmiňuje výstavy a umělce zabývající se výšivkou a aktivismem v tuzemském prostředí, ale také se tato práce dotkne zahraniční tvorby. Analyzuje pojem craftivismus. Zkoumá, jakým způsobem a jak často jsou textilní materiály a rukodělné techniky implementovány do hodin výtvarné výchovy. Získané poznatky budou aplikovány v didaktické části.

Praktická část se věnuje craftivismu, který se dostal do popředí ve 21. století. Skupina vytvářející umění craftivismu se snaží o propojení současné techniky vyšívání s aktivismem. Výhodou textilního materiálu je jeho rukodělné zpracování a jednoduchá dostupnost. Zkoumá, jakým způsobem se craftivismus proměňoval od svého vzniku po současnost a implementuje tyto poznatky ve své výtvarné transformaci – tvorba série vyšívaných aktivistických placek.

Didaktická část propojuje získané poznatky z teoretické a praktické části. Didaktická řada se snaží začlenit vyšívání do několika hodin výtvarné výchovy druhého stupně základního vzdělávání a třetího stupně vzdělávání. Tato didaktická řada bude implementována do praxe, ve které se snaží seznámit žáky, za pomoci reflektivního dialogu s vybranými příklady rukodělnou technikou vyšívání a aktivismu.

KLÍČOVÁ SLOVA

VYŠÍVÁNÍ, AKTIVISMUS, CRAFTIVISM, TEXTIL, TEXTILNÍ UMĚNÍ, SOUČASNÉ UMĚNÍ, FEMINISMUS, GENDER, FEMINITA

ABSTRACT

In the theoretical part, the diploma thesis deals mainly with the traditional feminine handicraft technique of embroidery in the context of activism in contemporary art. It categorizes embroidery into high art such as painting or sculpture. It tries to study embroidery from several levels. It compares the historical development of this textile medium with embroidery in contemporary art and seeks their changes. Thesis deals with the common relationship between this art technique and the development of activism. Activism clarifies and places in historical, sociocultural and other contexts. It mentions exhibitions and artists dealing with embroidery and activism inland, but this work also concerns foreign works. Analyzes the concept of craftivism. It examines how and how often textile materials and handicraft techniques are implemented in art classes. The acquired knowledge will be applied in the didactic part.

The practical part deals with craftivism, which came to the fore in the 21st century. The craftivism art group seeks to link contemporary embroidery techniques with activism. The advantage of the textile material is its handicraft processing and easy availability. It examines how craftivism has changed from its inception to the present and implements this knowledge in its artistic transformation – the creation of a series of embroidered activist badge.

The didactic part combines the knowledge gained from the theoretical and practical part. The didactic series tries to integrate embroidery into several hours of art education in the second stage of basic education and the third stage of education. This didactic series will be implemented in the practice in which they try to teach students, with the help of reflective dialogue with selected examples of handicraft technique of embroidery and activism.

KEYWORDS

EMBROIDERY, ACTIVISM, CRAFTIVISM, TEXTILES, TEXTILE ART, CONTEMPORARY ART, FEMINISM, GENDER, FEMINITY

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	8
1.1 Historie vyšívání	8
1.2 Zařazení vyšívky jako ženského řemesla do vysokého umění	17
1.3 Genderové stereotypy ve vyšívání	20
1.4 Propojení textilního řemesla, feminismu a aktivismu	28
1.5 Craftivismus	42
2 Didaktická část	46
2.1 Východiska pro didaktickou transformaci - Aktivistická vyšívka v současném umění	46
2.2 Ideální model ženy skrz mé vnímání světa	63
2.3 Co mi ve společnosti vadí? Co bych změnil?	69
2.4 Kolektivní vyšívka – Já a moje místo ve společnosti	75
2.5 Reflexe didaktické řady	79
3 Praktická část	81
3.1 Vyšívání placky jako forma tichého protestu	82
Závěr	87
Seznam použitých informačních zdrojů	89

Úvod

Již ve své bakalářské práci jsem zkoumala oblasti textilu, módy a feminismu. V té době jsem začala přemýšlet o možném rozšíření tématu do mé další práce, kde bych propojila svůj dlouhodobý zájem o otázky genderu a identity ve výtvarné výchově. Chtěla jsem využít textil jako materiál, který je v tomto kontextu často opomíjen. Během svého bádání jsem objevila uměleckou aktivistku Rufinu Bazlovou a okamžitě jsem si uvědomila, že tato oblast je to, čemu bych se ráda věnovala dlouhodobě. V mém vidění se vyšívka jevila jako ideální nástroj pro nenásilnou formu aktivismu s bohatou tradicí a historií ve společnosti.

Diplomová práce představuje okno do historie, kultury a sociálních vazeb spojených s tímto tradičním řemeslným projevem. Práce analyzuje evoluci vyšívání od pradávna až po současnost, přičemž teoretická část práce se pevně opírá o publikaci *The Subversive Stitch* od kunsthistoričky Rozsiky Parker. Diplomová práce otevírá pohled na vyšívání jako kulturní fenomén, zejména skrze feministický rámec, který nám pomáhá porozumět možnostem tohoto řemeslného projevu při překonávání historických stereotypů v umění a řemeslech. Zkoumání nezůstává pouze u samotné techniky vyšívání, nýbrž se rozvíjí do propojení s uměním, genderovými otázkami a politickým aktivismem.

Didaktická část diplomové práce se zaměřuje na analýzu výtvarných aktivit určených pro devátý ročník základní školy. Tyto aktivity propojují vyšívání s tématy ženské krásy, genderových stereotypů a kolektivismu, ale také mají za cíl rozvíjet výtvarné dovednosti žáků. Současně se snaží podněcovat kritické myšlení, sebereflexi a diskuzi mezi žáky.

Poslední část diplomové práce spojuje teorii a didaktiku v navrhovaném výtvarném projektu, který se zaměřuje na vyšívané placky. Tyto placky nejsou pouze estetickým projevem, ale také slouží jako nástroj tichého protestu vůči genderovým problémům. Praktická část vychází z publikace od Šárky Homfray nazvané *Proč jsme tak našťvané?*, která poskytuje podnět k zamýšlení nad genderovými stereotypy ve společnosti. Každá placka symbolizuje klíčové téma, odhalující genderové stereotypy ve školách, v manželství a mateřství až po fenomén gender pay gap, a tím poskytuje prostor pro vizuální vyjádření a podněcuje diskuzi a reflexi na téma rovnosti pohlaví ve společnosti.

1 Teoretická část

Teoretická část diplomové práce systematicky prozkoumává evoluci výtvarného umění vyšívání od pravěku po moderní dobu, zdůrazňující jeho historický, kulturní a sociální význam. Analyzuje význam vyšívání v různých částech světa a v klíčových obdobích historie, s cílem začlenit tuto formu řemeslného umění do kontextu vysokého umění. V této souvislosti reflektuje feministický pohled, který vyzdvihuje vyšívání jako prostředek k překonání historické hierarchie mezi uměním a řemesly, umožňující vyjádření odporu a zkoumání genderové identity.

Text se dále věnuje analýze spojení mezi ženskostí, stereotypy žen a vyšíváním a zkoumá historické a kulturní vazby mezi ženami a touto řemeslnou technikou. Současně se zabývá mužským vyšíváním v kontextu genderových rolí a jeho historickým vývojem, odhaluje konstrukci ženskosti v rodině a ve společnosti a zkoumá vliv vyšívání na genderové normy a kulturní představy.

Poslední část teoretické části propojuje řemeslo a aktivismus v kontextu současného umění, zdůrazňuje feministické tradice a vývoj řemeslných praktik. Na základě tří příkladů z Mexika, Chile a Argentiny ilustruje, jak vyšívání může sloužit jako silný nástroj pro politické vyjádření a boj za lidská práva, zejména v kontextu ženského aktivismu. Text rovněž představuje craftivismus jako aktivistické hnutí propojující umění a řemesla s politickým protestem. Celkově spojuje historii vyšívání s jeho významem v uměleckém vyjádření, politickém aktivismu a craftivismu, klade důraz na jejich vzájemné propojení.

1.1 Historie vyšívání

Výtvarné umění vyšívání spočívá v zdobení látky či jiných materiálů pomocí jehly a nitě. Původ slova *embroidery* lze vystopovat k francouzskému *broderie*, což doslova znamená ozdoba. Jehly s očky byly využívány již před 30 000 lety, jak naznačují archeologické nálezy zkamenělých pozůstatků ručně šitých a zdobených oděvů. V době bronzové pak přišla inovace v podobě kovových jehel. Ty nebyly pouze praktickým nástrojem pro vyšívání, ale nesly i sociální význam. Ačkoliv vyšívání praktikují lidé po celém světě, jeho původ je zakořeněn v Číně a oblastech Blízkého východu. V oblasti *Min-Feng* byly objeveny látky z

hedvábí s rostlinnými a zoomorfními motivy pocházející z období vlády dynastie Chanů mezi lety 206 až 220 př. n. l. (Beaudry: 2006, str. 44)

Během historie nesla výšivka především symbolický význam, přičemž barva hrála klíčovou roli. Tetování může být považováno za předchůdce symbolických ozdob na oděvech a osobních předmětech. Stejně jako tetování, i výšivka se postupem času stala prostředkem pro komunikaci individuální a skupinové identity. Vyšívání sloužilo a stále slouží jako způsob zdobení a vyjadřování politického, ekonomického a sociálního statusu. V různých kulturách měla výšivka původně dekorativní a rituální funkci. Některé z nejstarších dochovaných vyšívaných kusů byly nalezeny v egyptských hrobkách, kde si králové nechávali své oděvy zdobit výšivkami z barevných hedvábných nití.

Výšivka byla také vnímána jako forma uměleckého vyjádření spojená s kulturními tradicemi námluv, manželství a smrti. V severním Thajsku nosí dívky z kmene Hill vyšívané kostýmy při ceremoniích spojených s námluvami, zatímco na indickém subkontinentu tvoří vyšívané předměty významnou část dívčího věna. Příklady rituálního šití spojené se smrtí zahrnují vyšívané pohřební látky objevené v Peru a na Sibiři. Mezi ně často patří bohatě zdobené církevní artefakty, jako jsou kněžská roucha. (Fowler: 2018, str. 15 – 32)

Vyšívací techniky byly také dochovány z počátku doby železné. Nejstarší exempláře pocházejí z Dánska, Egypta a Peru z období přibližně 1100 let př.n.l. První profesionálně vyšívané hedvábí s použitím řetízkového stehu se začalo objevovat v Číně kolem 4. století před naším letopočtem. O sto let později se čínská vyšívaná tradice rozšířila do Koreje a Japonska, kde začaly vznikat zdobená roucha s čistě estetickou funkcí pro herce „*nó*“. (McGovern: 2019, str. 5–15)

Kolem roku 1000 našeho letopočtu začalo vyšívání v Evropě nabývat významného postavení, ovlivněné rozvojem křesťanské církve. Tato umělecká technika získala klíčovou roli spojenou s estetikou, společenským významem a také náboženskými motivy. Používání kovových nití, jako bylo zlato nebo stříbro, bylo pro toto období typické. Vyšívané oděvy a zdobené předměty, jako tapisérie, gobelíny a ubrusy, se staly symboly moci a bohatství. Výšivka byla důležitým prvkem v uměleckém vyjádření, přičemž náměty na rouchách vytvářené mnichy byly často inspirovány iluminacemi. Tyto výtvořiny sloužily i jako diplomatické dary mezi panovníky, posilující politické vazby.

V období gotiky vznikla významná vyšivací dílna známá jako Opus Anglicanum, která využívala právě kovové nitě a náměty inspirované náboženskými motivy. Výstava nazvaná *Opus Anglicanum: Masterpieces of English Medieval Embroidery* v Victoria & Albert muzeu v South Kensington výtečně dokumentovala tuto éru vyšívání. Konala se v letech 2016 a 2017, přinášeje návštěvníkům poutavý pohled na mistrovská díla anglické středověké vyšivky. (Morant, 1983, str. 274-302)

Obr. 1 The John of Thanet Panel, Unknown, **Obr. 2** The Thornton Chasuble, 1510-1533
1300-1320, England

Plně dochované gotické umělecké dílo, jakým je tapisérie z Bayeux, je nyní uloženo v Bayeux muzeu, stejně jako textilie z dílny Opus Anglicanum. Tato výjimečná tapisérie slouží jako poutavý dokument normanské invaze do Anglie v roce 1066. Co ji odlišuje, je nejenom její tkaná struktura, ale také plastický reliéf, což přidává dimenzi a hloubku do obrazového vyprávění. Svou monumentalitou obsahující 58 scén poskytuje tato tapisérie

nejen cenné ikonografické a historiografické informace, ale také odhaluje různé varianty vyšivacích stehů. Funguje jako kronika, spojující vyšité ilustrace s doprovodným textem. Toto spojení připomíná současnou aktivistickou výšivku, kterou umělkyně jako Rufina Bazlová využívají k dokumentaci a ilustraci objektivních událostí své doby. Vzhledem k tomu, že estetická funkce této tapisérie převažuje nad praktickým využitím, lze potvrdit, že výšivka byla vnímána jako hodnotná forma umění. (Morant, 1983, str. 290-299) Repliku této tapisérie, nyní umístěnou v Muzeu umění v Olomouci, vytvořila v letech 2004–2007 olomoucká textilní výtvarnice Věra Mičková. Autorka transformovala vyšivanou tapisérii do podoby tkaného gobelínu, skládajícího se z 27 pásů a dosahujícího celkové délky 65 metrů. Tyto pásy tvoří logické celky, které odpovídají latinským textovým komentářům k jednotlivým scénám na původní tapisérii. (Muzeum umění Olomouc: 2007)

Obr. 3 Výjev z tapisérie z Bayeux zobrazující biskupa Oda, jak shromažďuje vojsko vévody Viléma během bitvy u Hastingsu v roce 1066

Obr. 4 Replika tapisérie z Bayeux od Věry Mičkové v křížové chodbě Arcidiecézního muzea Olomouc

Výšivka hrála klíčovou roli ve středověkém islámském světě, symbolizujíc vysoké společenské postavení v muslimských společnostech, podobně jako na jiných územích. V prestižních městech, jako jsou Damašek, Istanbul a Káhira, lze najít výšivky na různých předmětech, včetně kapesníků, vlajek, uniform, tunik, vest, tašek a příkrývek. Vzhledem k převládajícímu náboženství islámu, který zdůrazňuje absolutní poslušnost určenou Alláhem a odmítá koncepci svobody, se i témata výšivek v muslimském světě odvíjejí od Koránu. Zakazuje zobrazování lidských bytostí, což ovlivňuje základní motivy ve výšivkách. Dominují geometrické a rostlinné dekory, které vytvářejí estetický projev bez lidských figur. Motivy a vzory inspirované islámskou kulturou a náboženstvím mají významné místo ve východní Evropě, zejména v oblastech, které zažily tureckou okupaci, jako je Bulharsko a části Rumunska a Jugoslávie. I když zde silně rezonují také katolické a ortodoxní křesťanské tradice, ty se přesto nepromítají výrazně do designu vyšívaných textilií. Většinu vyšívaček ve východní Evropě tvoří ženy, s výjimkou profesionálních mužských umělců, kteří se

specializují na výrobu církevních textilií. Mladé východoevropské dívky se vzdělávaly doma, v křesťanských klášterech nebo církevních školách, kde se učily umění vyšívání prostřednictvím výroby ručníků, ubrusů, prostěradel a lidových krojů.

Vývoj výšivek zdobících církevní oděvy dosáhl vrcholu mezi lety 1400–1499 ve východní i západní Evropě, zahrnující dnešní území Itálie, Německa, Maďarska, Česka a Slovenska. V této éře byla na světských šatech nejčastější černá výšivka. První kniha s vzory vyšívaných krajkových detailů byla vydána v Německu v roce 1523 a brzy se rozšířila do Itálie a Francie. Během 16. století bylo v západní Evropě publikováno více než 150 sbírek vzorů pro krajky a výšivky. Mezi nimi byl například vzorník pro křížkový steh, inspirovaný asijskými motivy a symboly, který se objevil v Německu, Itálii a Francii. Křížkový steh, který v té době vznikl, si udržuje popularitu až do dneška a nachází své místo i v současné aktivistické výšivce.

Období renesance se vyznačuje gobelínovou produkcí, jelikož výtvarné umění udávalo sociální status panovníků a aristokratů. V tomto období můžeme vidět převážně náměty například v podobě loveckých scén, ale vyobrazovaly se i scény ze života a portréty. I nadále byly hojně šity a zdobeny církevní textilie. Ve Francii se zdobily výšivkami černé církevní oděvy a poprvé byla transformována výšivka na stříbrné látce nebo sametu.

Období renesance je známé svou výraznou produkcí gobelínů, kde výtvarné umění sloužilo jako významný ukazatel sociálního postavení panovníků a aristokratů. V tomto období nalezneme širokou škálu motivů, zahrnující lovecké scény, pohledy do každodenního života a portréty. Rovněž se nadále věnovalo bohatým výšivkám a zdobení církevních textilií. V období baroka, které se vyznačovalo bohatou pestrobarevností uměleckých projevů, zažívala výšivka výjimečnou popularitu jak na módních kreacích, tak v rámci ozdob interiérů. S postupujícím vlivem církve se oproti předchozí renesanční éře výrazněji prosazovaly náboženské motivy. Přestože se náboženské tematiky staly výraznou součástí výšivek, tak v interiérech dominovaly květinové vzory. (Morant, 1983, str. 404-415)

Výšivka postupně získávala společenský význam, a to zejména v průběhu 18. a 19. století v Británii, kde byla stereotypně zařazována mezi ženská řemesla. Vyšívání se stalo dovedností, symbolizující přechod dívek k ženskosti a zároveň vyjadřující sociální postavení. Tato činnost však nebyla jen prostým koníčkem, nýbrž vnášela do života žen i společenský tlak. Úryvek z časopisu Harper's Bazaar z roku 1874 dokonce ženám

zdůrazňoval význam vyšívání jako činnosti správné manželky. (Beaudry: 2006, str. 44). Avšak s nástupem průmyslové revoluce a rozvojem vyšívacího stroje v 19. století došlo k masové výrobě, což změnilo dynamiku tvorby výšivek. První strojová výšivka, vyrobená ve Francii, spojovala strojový pohon s ručním vyšíváním. Tento pokrok umožnil širšímu spektru lidí zapojit se do tvorby, neboť výšivku bylo nyní možné vytvářet i s dostupnějšími materiály, čímž zpřístupnilo tuto činnost i širšímu spektru společnosti.

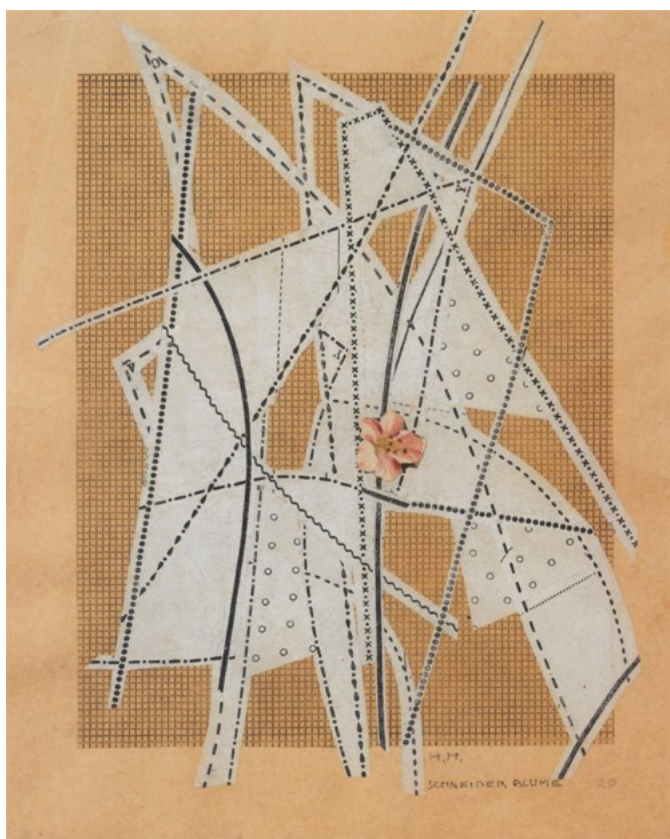
Obr. 5 Úryvek z časopisu Harper's Bazaar z roku 1874

Na rozdíl od Anglie a západních států Evropy vyniká východní Evropa, včetně Česka, Slovenska, Maďarska, Estonska, Lotyšska, Litvy a zemí Balkánu, zvláště výraznou kulturní tradicí vyšívání. Tato tradice se především projevuje ve vyšívání lidových krojů a domácích textilií. Nejstarší dochované textilie z východní Evropy byly objeveny na Sibíři a pocházejí ze 4. století před našim letopočtem.

První vzory byly inspirovány geometrickými vzory, jako jsou orlové a osmicípé hvězdy, stylizovanými květinovými a zvířecími motivy, včetně symbolů spojených s přírodou. Ve druhé polovině 19. století se vyvinuly volné, negeometrické květinové motivy, což přineslo do vyšívání nový rozměr. Barva hraje významnou a symbolickou roli ve východoevropské kultuře, přičemž zvláštní pozornost je věnována jasnému červenému odstínu v rámci lidových krojů a dalších textilních výrobků. Právě červená barva nesla význam nevinnosti a spokojenosti s životem. Proměny ve stylu vyšívání byly ovlivněny přirozenými vlivy mezi jednotlivými regiony a rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi. V období kolem roku 1900 dosáhly techniky vyšívání východní Evropy vrcholu. (Hunter: 2019, str. 79- 84)

Ve 20. století zažívala vyšívka velký rozmach kvůli zlepšujícím se povědomí o ženských umělkyních a jejich nových přístupech. Umělecké směry jako dadaismus a surrealismus se snažily vymanit z konvencí klasického umění, proto se uchýlili i k jiným technikám a způsobům uměleckého vyjádření jako třeba vyšívka. Díky tomuto posunu také mizí stereotypní představy, že vyšívání je řemeslné vyjádření žen v domácnosti. Umělkyně Hannah Höch a představitelka konceptu *New woman* připravovala návrhy výšivek pro časopisy v Berlíně. Věřila, že vyšívka je stejně důležitou dokumentací dané doby, jako je třeba malba. (Fowler: 2018, str. 33 – 45)

V českém prostředí se zasloužila o rozvoj vyšívky a gobelínové výroby Marie Teinitzerová. Po studiích v

Obr. 6 Hannah Höch - Krejtčovská květina 1920

Evropě se v roce 1908 stala zakládajícím členem sdružení Artěl, které si kladlo za cíl zvýšit uměleckou úroveň každodenních předmětů. Poté založila vlastní textilní dílnu, která se

později přestěhovala do Jindřichova Hradce. Její dílna, podporovaná sdružením Artěl, se specializovala na výrobu tapisérií a textilních produktů. V roce 1925 získala mezinárodní uznání na Světové výstavě dekorativního umění v Paříži. (Dům gobelínů: 2012)

Celkově vzato, výtvarné umění vyšívání zanechalo hluboký otisk v kulturní historii lidstva. Od pradávna, kdy se jehly poprvé dotkly látek, až po moderní dobu, kdy umělkyně využívají vyšívku k dokumentaci a vyjádření současných událostí, tato forma řemesla a umění propojuje tradici, identitu a kreativitu. Vyšívání není pouze zdobením látek, ale nosí s sebou bohatý symbolický význam. Od rituálních funkcí až po vyjádření sociálního postavení, vyšívka plní různorodé role ve společnosti. V současné době se vyšívka neomezuje pouze na tradice, ale stále nachází nové formy vyjádření v rámci moderního uměleckého světa. Přes vývoj technik a stylů zůstává vyšívka prostředkem komunikace a uměleckého vyjádření.

1.2 Zařazení výšivky jako ženského řemesla do vysokého umění

Vyšívání patří mezi jedny z nejstarších forem zdobení textilií. Přestože bylo dlouho spojováno s vyjadřováním společenského postavení, pozorujeme, že se stalo přístupným všem vrstvám společnosti a vytvořilo si své místo v lidovém umění. Tato umělecká technika je také rozšířena po celém světě, symbolizující bohatou historii žen. Rozsika Parker výšivku charakterizuje jako prostor pro konstrukci ženskosti, který nejen umožňuje vyjádření kreativity a radosti, ale také představuje odpor vůči stereotypním představám o ženách.

Historicky měla dekorativní výšivka převážně náboženský a politický význam. V současné době však zažívá výšivka novou éru, kdy postupně přechází od pouhého dekorativního prvku k substituci klasických technik kresby a malby. Toto umělecké médium nese v sobě prvky expresivity, symboliky, procesu a komunikace, zároveň však přináší i meditativní a terapeutický rozměr. Dnes je vyšívání vnímáno nejen jako technický proces zdobení textilu, ale jako prostředek komunikace, buď na kolektivní úrovni, kde může reprezentovat celý národ, nebo na individuální úrovni, kdy jednotlivec prostřednictvím své výšivky vyjadřuje svou identitu. Tímto způsobem se výšivka stává nedílnou součástí vysokého umění s aktivistickou polohou. (Parker: 1984, str. 34-78)

Od samých počátků feministického hnutí v sedmdesátých let 20. století se umělkyně a kunsthistoričky zavázaly překonat historicky vytvořenou hierarchii mezi uměním a řemesly. Tato estetická hierarchie kvalitativně rozlišuje „výtvarné“ umění od řemeslných prací, což vede k nedocenění velké části tvorby žen. Vyžadují tedy redefinici toho, co umění konstruuje, a odstranění výlučných definic umění a řemesla. Řemeslné vyjádření je pro mnoho žen historicky dostupnou formou tvorby a vyjádření tvůrčích schopností mimo mužskou dominanci v průmyslovém designu.

Oblast textilního médií byla v rámci uměleckohistorických výzkumů dlouhou dobu opomíjena a marginalizována. Přesto je zjevné, že textilní umění a výšivka mají pevné základy jako inspirační prameny v rámci konceptuálního umění. V období mezi koncem 60. a polovinou 80. let 20. století se v několika východoevropských zemích vyvinuly komunity, jež se věnovaly textilnímu umění. Tyto komunity dokázaly transformovat tradiční textilní řemeslo do podoby experimentální a progresivní umělecké tvorby. V nedávné době začíná vyšívání procházet svou vlastní renesancí. Vyšívání začalo být koncem 20. století vnímáno

jako mocný prostředek, který poskytoval ženám nástroje k vyjádření odporu, prozkoumání genderové identity a potenciální výzvu k překonání tradičních hranic mezi vysokým a nízkým uměním. (Fowler: 2018, str. 34– 58)

Ženy hrají klíčovou roli v oblasti umění, avšak historie a teorie umění často opomíjí jejich význam. Patriarchální systém výrazně ovlivňuje hodnocení ženského výtvarného vyjádření a formuje genderové stereotypy. Cheryl Buckley ve svém textu *Vyrobeno v patriarchátu* zdůrazňuje, že feministický rozbor nejenom poukazuje na úsilí umělkyň, teoretiček a historiček, ale také na nezbytnost zkoumání patriarchátu jako klíčového faktoru, který formuje ženské umění. Patriarchát klade výše mužskou tvorbu před ženskou a vytváří stereotypy ohledně uměleckých schopností žen. Ženská tvorba je často nespravedlivě popisována jako dekorativní a málo racionální. Dále je ženské umělecké vyjádření vnímáno jako omezené na domácí sféru a je mu přisuzována menší hodnota.

Vyšívka je tedy kategorizována jako řemeslo. Rozdělení uměleckých forem do hierarchické klasifikace umění a řemesel je obvykle připisováno faktorům v rámci ekonomického a sociálního systému, které oddělují umělce od řemeslníka. Výtvarné umění – malba a sochařství – jsou považovány za vlastní sféru privilegovaných tříd, zatímco řemeslo nebo užité umění – jako výroba nábytku nebo vyšívání – jsou spojeny s dělnickou třídou.

Existuje významné propojení mezi hierarchií uměleckých forem a kategorizací mužů a žen. Historicky lze sledovat, jak se postupně vyvíjelo ostře vymezené rozdělení mezi uměním a řemeslem, zejména v kontextu ženského působení. Toto oddělení začalo nabývat konkrétních obrysů v období renesance, kdy ženy, často působící v domácnosti bez finanční odměny, začaly intenzivněji rozvíjet dovednosti v oblasti vyšívek. Postupem času se rozpor mezi uměním a řemeslem odrážel i v transformacích uměleckého vzdělávání kolem 18. století, při němž docházelo k přesunu od řemeslných dílen k uměleckým akademiím. Toto období také přineslo formování ideologie ženskosti jako něčeho inherentního pro ženy.

Vyšívání nejenže sloužilo k upevňování ženskosti, ale také poskytovalo ženám možnost definovat hranice feminity. Způsob, jakým vyšívání symbolizuje uzavřenost a podřízenost, se stává klíčem k porozumění ženskému vztahu k umění. V odpovědi na tuto problematiku se několik současných feministických umělkyň, zejména Judy Chicago a Miriam Schapiro v jejich *Womanhouse* z roku 1972, rozhodlo oslavovat vyšívání a další řemesla jako

významnou uměleckou oblast, níž lze autenticky vyjadřovat ženské témata a zkušenosti. (Fowler: 2018, str. 45–63)

Pokud pouze nechápeme umění jako estetický objekt, ale také jako kulturní praxi, která má být interpretovaná napříč řadou uměleckých médií, tak výšivku můžeme řadit do vysokého umění. Jelikož vyšívání je nepochybně kulturní praxí zahrnující ikonografii, styl a sociální funkci. Rozsika Parker ve své knize *Subversive Stitch* považuje výšivku za úložiště kulturních významů. Podle její studie se jedná o vynikající nástroj, s nímž lze zkoumat otázky týkající se konstruování ženského rodu. Tento nástroj je následně integrován do života žen v různých kulturách.

Parker zdůrazňuje, že jediný skutečný rozdíl mezi uměním vytvořeným pomocí nití a uměním vytvořeným pomocí barev spočívá v místě vzniku, tvůrci a cílové skupině. Tento rozdíl naznačuje existenci "méněcennosti", neboť z historického pohledu se výšivka vytvářela ženami v domácnosti pro soukromou sféru, zatímco malby, například, byly produkovány muži ve veřejné sféře, buď za finanční odměnu nebo s cílem edukovat veřejnost.

Je tedy zjevné, že mezi malbou a výšivkou existují markantní rozdíly, například v podmínkách výroby a uznání ve společnosti. Přesto je v jádru vyšívání a malby zjištěná podobnost. Jediným rozdílem, který v těchto dvou formách existuje, je asociace s výrobou spojenou s "druhým pohlavím" nebo pracující třídou. Výsledná práce pak mohla být vnímána společností s menší uměleckou hodnotou. V rámci každodenního života může ruční práce sloužit jako terapeutická praxe opětovného spojení se sebou samým a zároveň jako jemný prostředek pro komunikaci s ostatními. (Parker: 1984, str. 65-91)

V moderním umění se hranice mezi definicí volného umění a řemeslem stírají a výšivka je brána jako prostředek uměleckého vyjádření. Nyní se stává umělecká tvorba rovnoprávným projevem individuality, nikoli pouze ženskosti. Feministické skupiny se zasloužily o nový smysl výšivky a to je boj proti patriarchálnímu umění.

1.3 Genderové stereotypy ve vyšívání

Tato kapitola zkoumá koncepty ženskosti a stereotypy žen. Tyto témata jsou analyzována z psychoanalytického a sociálního hlediska, s důrazem na rozdíly mezi budováním ženskosti v rodině a kulturní reprezentací žen ve společnosti. Text také reflektuje historické spojení mezi ženami, vyšivkou a stereotypem ženskosti.

Dále je v kapitole analyzováno mužské vyšívání v kontextu genderových rolí. Viktoriánská doba spojovala vyšívání s ženskostí, což zastřelo historii té mužské. Zmiňovaní umělci ilustrují rozmanitost vyšívání v různých dobách a kontextech. V neposlední řadě kapitola zpochybňuje stereotypy kolem mužského vyšívání a argumentuje, že kulturní praktiky ovlivňují genderové normy.

1.3.1 Proč vyšívání je tradičně spojováno s ženskou prací?

Nejen vyšívání, ale textil obecně byl po celou historii převážně spojován s ženami. Jeden z důvodů tohoto spojení je myšlenka, že společnost nechce přijít o produktivní práci žen v období plodnosti. Práce byla tedy ženám přidělována a vybírána tak, aby ji byly schopné vykonávat z domova, během toho, co se starají o děti. Tato konkrétní dělba práce není ovšem nikoliv spojena s reálnou schopností žen v rámci společenství.

Odkazy na vnímání vyšivky jako femininního média můžeme najít už i antické literatuře. Mytologie nebo Homérové eposy jsou plné odkazů poukazujících na vyšívání jako ženské řemeslo. Právě literatura je jedním z elementů, která tvoří historický základ pro pochopení a dokumentaci vývoje textilního umění. (Parker: 1984, str. 33-40)

Homérův epos *Odysea* je plný symbolů a odkazů, které poukazují na předurčení žen k textilní práci. Toto literární dílo se nám snaží říct, že tato činnost má na *druhé pohlaví* (Beauvoir: 1949), tedy na ženu, kladný vliv, a to především na její charakterové rysy. Například Penelopa je v tomto příběhu nadanou tkadlenou, ale i symbolem oddané ženy. Koncentrace Penelopy k textilnímu řemeslu v kombinaci s neúčastí její osoby na veřejných událostech z Penelopy, utvořilo prototyp submisivní ženy, a právě tento faktor zachránil její manželství. Vyšívání nebo jiné techniky spojené s textílem tedy reprezentují činnost, s jasnou genderovou podstatou.

Textilní práce, včetně vyšívání, byla historicky spojována především s ženským pohlavím, a to z několika důvodů. Jedním z hlavních faktorů tohoto spojení byla myšlenka, že společnost odmítala přijít o produktivní přínos žen v období plodnosti. Tímto způsobem byly práce přidělovány tak, aby byly ženy schopny vykonávat řemesla z domova a zároveň se věnovat péči o děti. Tato tradice dělby práce však nereflektovala skutečné schopnosti a přínosy žen ve společenství. (McBrinn: 2020, str. 27-31)

Z empirického pozorování britské historičky Judith Brownové, autorka vyvozuje, že takové činnosti mají následující charakteristiky: „Nevyžadují soustředění a jsou relativně jednoduché. Lze je přerušit a po přerušení snadno pokračovat. Nevystavují dítě potenciálnímu nebezpečí a nevyžadují, aby se účastník pohyboval příliš daleko od domova.“ (Brown: 1970)

Odkazy na vnímání vyšívání jakožto femininního uměleckého média jsou patrné již v antické literatuře. Mytologie a Homérové eposy jsou plné narážek na vyšívání jako na ženské řemeslo. Literatura se tak stává klíčovým prvkem, který utváří historický základ pro porozumění a dokumentaci vývoje textilního umění.

Homérův epos *Odyssea* je fascinujícím zdrojem, v němž nalezneme symboly a odkazy, jež zdůrazňují předurčení žen k textilní práci. Toto literární dílo nám sugestivně naznačuje, že tato činnost měla na druhé pohlaví, jak naznačila i Beauvoir ve své práci z roku 1949, pozitivní vliv, zejména na formování charakterových rysů žen. Postava Penelopy v *Odysseji* je výmluvným příkladem. Její nadání v tkalcovství ji vyobrazuje nejen jako zručnou tkadlenou, ale zároveň jako symbol oddané

Obr. 7 Penelopa s tkalcovským stavem, cca 440 př. n. l.

ženy. Koncentrace a vášeň, které Penelopa vkládá do textilního řemesla, spolu s její absencí na veřejných akcích, vytvářejí obraz submisivní ženy a tento faktor paradoxně přispívá k zachování jejího manželství. (Homér: 1984)

Vyšívání a další techniky spojené s textilním uměním se tak stávají nejen reprezentací činnosti, ale i symbolem jasně vymezené genderové podstaty. Tato spojitost ovlivňuje nejen osobní život jednotlivkyň, ale také formuje kulturní a sociální kontext společnosti jako celku.

1.3.2 Ženské ženská výšivka

Je klíčové rozlišovat mezi konceptem konstrukce ženskosti, žitou ženskostí, ženským ideálem a ženským stereotypem. Konstrukce ženskosti se zabývá psychoanalytickým a sociálním popisem sexuální diferenciací. Ženskost představuje žitou identitu pro ženy, které mohou být buď přijímány, nebo odmítány ve společnosti. Ženský ideál je historicky proměnlivý koncept toho, jak by ženy měly být vnímány, zatímco ženský stereotyp představuje soubor atributů, které jsou ženám připisovány a na které jsou měřeny všechny jejich zájmy.

Jinými slovy, existuje výrazný rozdíl mezi uznáním procesu budování ženskosti v rámci rodiny a udržováním této konstrukce ve společenských institucích, a zároveň mezi přijetím kulturní reprezentace žen, která nám může být vnucena. Ženský stereotyp kategorizuje vše, co spojené s ženami, a tím neustále potlačuje rozdíly mezi ženami na základě ekonomického a sociálního postavení nebo geografického, kulturního a historického kontextu. Realita, jak nazvala Gayle Rubin „*aktem psychické brutality*“, čelí odporu na všech úrovních a projevuje se různými způsoby v průběhu historie

Když ženy vytvářejí malbu, jejich práce často nachází uznání jako umění, avšak ve srovnání s tím, když se věnují vyšívání, mnohdy není tato činnost vnímána jako plnohodnotný umělecký projev, nýbrž spíše jako projev amatérského koníčku ženy v domácnosti. Publikace *The Subversive Stitch* nejen zdůrazňuje, že vyšívání může sloužit jako symbol útlaku, ale také analyzuje okamžiky v historii, kdy se vyšívání stalo významným společenským a ekonomickým faktorem, ovlivňujícím životy žen po tisíciletí. (Parker: 1984, str. 111-125)

Autorka poukazuje na to, že ženy tradičně označují výšivku za „*práci*“. Tato formulace, ačkoli v určitém smyslu vhodná, nese v sobě nebezpečí posilování stereotypů spojených s vyšíváním, které zdůrazňují trpělivost a vytrvalost jako výhradně ženské vlastnosti. Samotný termín „*práce*“ byl vytvořen v kontextu ideologie ženskosti, kde byla zdůrazňována myšlenka obětavosti a služby, s důrazem na pracovní úsilí žen pro dobro druhých a ne pro vlastní prospěch. Postupem času se tak výšivka a stereotypy spojené s ženskostí začaly vzájemně prolínat, vytvářející dojem, že vyšívání je pouze dekorativním, jemným prvkem, postrádajícím hlubší význam.

Analýza autorky *The Subversive Stitch* sahá do historie tisíc let zpět, kde představuje okamžiky, kdy vyšívání nejenže ovlivňovalo životy žen, ale stalo se i důležitým sociálním a ekonomickým faktorem. Vyšívání se stalo nejen prostředkem projevu kreativity, ale také nástrojem sociálních změn. Docházelo k proměnám v hodnotách při utváření sociálního prostoru pro ženy, které našly v umění vyšívání prostor pro svůj hlas a projev svého jedinečného příběhu. Tímto způsobem můžeme nahlížet na vyšívání jako na mnohem více než pouhý průvodní jev života žen. Je to umělecká forma, která nese v sobě hluboký význam, reprezentující nejen kreativitu, ale také sílu a odvalu žen v odolávání společenským normám. Vyšívání se stalo médiem, které umožnilo ženám vyjádřit své myšlenky, emoce a názory, což má dohromady výrazný vliv na formování identity žen v průběhu času. (Parker: 1984, str. 123-148)

Vzniklo zde jisté spojení mezi ženami a výšivkou, řemeslem a ženskostí. Proto se například v 19. století ženy, které chtěly být brány vážně v mužských sférách, záměrně deklarovaly své odmítnutí výšivky, aby se distancovaly od ženského ideálu. V roce 1983 Adeline Sargeant uvedla: „*I have done some elaborate embroidery in my time but now I never use the needle for amusement, only for necessity.*“ Odmítnout výšivku, stejně jako to provedla Adeline Sargeant, představovalo riziko, že by se mohlo jevit, že dotyčná nedoceníla práci jiných žen, nebo by mohla posilovat stereotypní přístup k umění, jaký představuje patriarchální společnost.

1.3.3 Mužská výšivka ve společnosti

Studie o ženském vyšívání se rozšířily v 19. a 20. století. Viktoriánská doba vytvořila konstrukt podřízené ženskosti ve spojení s vyšíváním, která zatemnila muže ve své historii.

Interpretace mužské identity prostřednictvím symboliky vyšívání obnášela určitý druh oslabení, proto podrobný náhled na mužské vyšívání skrze publikace chybí. Naproti tomu ženská výšivka byla prozkoumána z různých úhlů například jako nástroj nadvlády a symbol útlaku, prostředek k aktivismu a vzpouře.

Nejznámější autorka studií o ženském vyšívání Rozsika Parker se ve svých publikacích z roku 1984 zaměřuje pouze na vyšívání žen, kde zcela chybí mužský postoj, nebo porovnání přístupu žen a mužů k tomuto řemeslu. Irský historik Joseph McBrinn v jeho publikaci *Queering the Subversive Stich*, která mapuje přítomnost mužů ve vyšívání, zkoumá sociální konstrukt maskulinity v této oblasti a přímo kriticky reaguje na určité segmenty publikace od Parker. (McBrinn: 2020, str. 18-29)

Podle společenských norem je ženská kultura vyšívání viděna jako ztělesněný soubor genderových kliše – dekorativní, amatérské, submisivní. Toto rukodělné řemeslo je tedy zcela neslučitelné s maskulinitou, kterou stereotypně spojujeme s tvrdostí a dominancí. To je ovšem myšlenka, která předpokládá, že všichni muži jsou stejní, což je milné tvrzení. Muži, kteří šijí nebo pletou, jsou stále feminizováni. Od viktoriánské doby nedošlo k žádnému znatelnému posunu ve společenském vnímání vyšívání jako něčeho jiného než ženského. V 50. letech 20. století list *The New York Times* uvedl, že v brooklynském obchodním domě Abraham & Straus posílali muži své manželky pro materiál na vyšívání, protože se veřejně báli přiznat takovou zálibu.

Pokud muži, kteří v minulosti vyšívali, byli považováni společností za podivíny, tak můžeme tvrdit, že se kulturní praktiky společnosti podílely na genderových stereotypech maskulinity stejně jako feminity. Parker se ve své publikaci dopustila vytvoření stereotypu mužského pohlaví tím, že uvedla nepodloženou statistiku, která tvrdí, že vyšívání je koníčkem 2 % mužů a naopak fotbal preferuje každý třetí muž. Na toto milné tvrzení upozornila žurnalistka Anna Caborn. To může ve společnosti nést domněnku, že mužské vyšívání jakéhokoliv druhu nese stigma zženštilosti, ale také homosexuality. Caborn také sestavila seznam známých mužů, kteří vyšívají, aby vyvrátila stigma spojené s mužskou výšivkou. Do tohoto seznamu patří například král Edward VIII. nebo herec Rock Hudson.

Až do konce 19. století bylo vyšívání součástí výchovy některých chlapců. Sirotci a chlapci z dělnické třídy v Anglii se například učili šít v rámci státního školského systému zřízeného

zákonem o základním vzdělávání z roku 1870. Chlapce mělo vyšívání naučit trpělivost, sebekázeň a poslušnost. Ovšem na začátku 20. století bylo toto vyučování z národního kurikula vyřazeno. (McBrinn: 2020, str. 41-55)

V 90. letech americká textilní umělkyně Elaine Reichek vytvořila dílo *Men who sew*, které reflektovalo mužské vyšíváče z historie. První náznaky mužského vyšívání můžeme podle Reichek najít už v antice – Héraklés a Omfalé. Ústřední postavou celého příběhu je Hérakles, zosobnění hrdinské mužnosti od klasické mytologie po současnou populární kulturu. Hrdina Hérakles, aby se očistil od hříchu vraždy, tak musel do otroctví ke královně Omfalé. Královna ponižovala muže a jevila známky maskulinního chování jako je například dominance. Nutila Hérakla nosit ženské šaty, příst vlnu a vyšívat.

McBrinn vyvrací Parker tvrzení, že vyšívky nebyly vždy pouze ženskou prací, příkladem vyšivek námořníků, které se datují mezi lety 1840 – 1900, což je období, kdy se vyšívka trvale spojila se stereotypní činností žen. Zmínky o vyšívajících námořnících můžeme také vidět v časopise *Victorian Temperance* na obrázku *The British workman* z roku 1867, který potvrzuje teorii, že hypermaskulinita fyzicky náročné práce námořníků tedy neguje feminizující asociace vyšívání.

Obr. 8 The British Workman, Prosinec 1867

Ernest Thesiger anglický umělec, aristokrat, vyšivač a autor knihy *Adventures in Embroidery* byl průkopníkem ve výuce šití jako pracovní terapie pro invalidní veterány po první světové válce. Ve své době byl široce uznávaný jako přední odborník na vyšívání. Jeho zájem o vyšívku vypukl během jeho pobytu ve Francii, kde nakupoval a opravoval historické vyšívky. Při výbuchu ve stodole si poranil ruce, a proto vyvinul malé šicí soupravy pro podobně zraněné vojáky, jelikož jim tato aktivita ulevila od bolesti. V důsledku toho se šití jako terapeutická činnost mužů prosadila po skončení války v Americe. V době 2. světové války se vyšívání opět hojně využívalo jako forma pracovní terapie v nemocnicích.

Obr. 9 Ernest Thesiger

Maskulinita, v rámci poválečné doby od 50. let, se stávala stále více narušenou, jelikož byla ohrožena feminizací. Muži, kteří projevovali zájem o ženské koníčky v domácnosti, začali být vnímáni jako zženštilí a se sklonem k homosexualitě, jelikož vyšívání bylo vnímáno jako výsadba žen. Příkladem spojení vyšívání a homosexuality můžeme vidět u hollywoodského

herce Rocka Hudsona, který byl diagnostikovaný s AIDS roku 1984. Britský bulvární tisk se snažil vyobrazit jeho povahu jako spíše ženskou než mužskou, tak proto interpretovali jeho výšivky jako způsob vyjádření „tajné“ homosexuality. (McBrinn: 2020, str. 68-85)

V dnešní době muži vidí ve vyšívání prostředek k prozkoumání problémů rasy nebo sociální třídy ve vztahu ke konstrukcím mužské identity. Podle McBrinna si muži uvědomili, že genderové role utlačují nejen ženy, ale i muže. Osvobození mužských stereotypů ve spojení s výšivkou bylo zpočátku iniciováno feministickými skupiny, ale brzy se rozšířilo i na feministicky inspirované mužské hnutí. V roce 2010 vznikl fenomén zvaný jako Manbroidery. Poprvé tento termín použila umělkyně Jenny Hart, která na svůj blog napsala: „*Manbroidery – Chlapecké vyšívání. Chlapské šití. Bro-vyšívání. Chlapi to dělají a vždy dělali!*“. Mezi ústřední postavy Manbroidery patří například Jamie Chalmerse, Johnny Murder nebo Paul Overton, Chalmerse známý jako Mr. X Stich provozuje od roku 2009 vlastní webovou stránku *eMbroidery*, založil časopis *Xstitch* a vydal dvě knihy. Je aktivním lídrem online komunity vyšivačů. (McBrinn: 2020, str. 95-105)

Obr. 10 Časopis Xstitch – Jamie Chalmerse

1.4 Propojení textilního řemesla, feminismu a aktivismu

Historie využívání řemesla jako prostředku aktivismu je pevně spojena s feministickými tradicemi. Jak uvádí socioložka Trent S. Newmeyer (2008: 442-443), "Ženy dlouho přistupovaly k řemeslům jako k formě protestu proti rostoucí sociální nespravedlnosti ve světě." Toto spojení aktivismu a ruční práce má své kořeny v širších společenských hnutích, která vznikla v 60. letech 20. století, zahrnující feminismus, ekologii, občanská práva a hnutí proti válce.

Už v 16. století byly v řemeslných praxích patrné postupy, které lze považovat za subverzivní, vyzývající k přehodnocení status quo a odporující společenským normám. Například ženské výšivky často obsahovaly interpretace biblických příběhů a postav, které prezentovaly ženy jako hrdinky, odvážné a mocné, jednající v rozporu s tradičním "ženským" chováním spojeným s vyšíváním.

Příklady spojení řemesla a aktivismu jsou výrazné i v období válek. Během první vlny feminismu v 19. století například americká básnířka, spisovatelka a sociální aktivistka Julie Ward Howeová inspirovala ženy k zapojení do veřejné debaty, a některé z nich organizovaly kroužky "pletení pro mír" jako projev protiválečných a abolicionistických postojů.

Začátek 20. století přinesl intenzivní společenský vývoj, který transformoval tradice a normy. Sufražetky, hledající nový sociální a politický řád,

hrály klíčovou roli. Po získání volebního práva a přístupu k vysokoškolskému vzdělání,

Obr. 11 Janie Terrero – Protestní vyšívaná látka, 1912

včetně uměleckého, ženy začaly využívat vyšívání jako formu protestu. Výšivky se staly osobitým výtvarným jazykem, prostředkem, jak vzdorovat patriarchátu. Členka sufražetek Janie Terrero například využívala vyšité kapesníky s peticemi a jmény vězňů z hnutí sufražetek. (Parker: 1984, str. 163-180)

Feministické vyšívání v průběhu času zaujalo klíčovou roli ve spojení osobní sféry s politikou. Tato forma uměleckého vyjádření přinesla nové perspektivy, zejména v oblasti vztahu mezi umělcem a publikem. Díky své dostupnosti byla výšivka lépe přijímána publikem, což poskytovalo umělkyním možnost navázat kontakt s diváky pro budoucí uměleckou spolupráci. (Fowler: 2018, str. 74– 81)

Celkově lze konstatovat, že historie spojení řemesla s aktivismem nám odhaluje výjimečný příběh o síle tvůrčího vyjádření v boji za společenskou spravedlnost. Od řemeslných dovedností v 16. století až po inovativní formy protestu sufražetek na přelomu 19. a 20. století bylo řemeslo neustále přítomné jako prostředek k vyjádření odporu vůči nespravedlnostem. Feministická vyšívání a textilní práce se staly klíčovými nástroji, které přetvářely osobní sféru do politické sféry a vytvářely prostor pro nové myšlenky a perspektivy. Tímto způsobem se řemeslné dovednosti stávají nejenom prostředkem tvorby, ale také mocným hlasem v rámci aktivistických hnutí v současném světě.

1.4.1 Seminář – Arts, Crafts, Affects

Obr. 12 Pozvánka na seminář: Arts, Crafts, Affects: Documenting HerStories and Worldbuilding, 2022

Řemeslo, a zejména výšivka v současném umění zažívá návrat popularity. V listopadu 2022 se konal veřejný seminář v Estonské Akademii umění, kde se prezentoval projekt *#FramedinBelarus* od Rufiny Bazlové a Sofie Tocar. Kromě nich vystoupily také další umělkyně, jako jsou Katrin Mayer a Mare Tralla.

Během tohoto veřejného semináře a workshopu se diskutovalo o obnovení řemeslné estetiky a technik v současném feministickém umění. Diskuse se zaměřila na praktiky tří současných umělkyně, které využívají různé textilní techniky a strategie. Navzdory rozdílům v jejich přístupu spojuje tyto umělkyně aktivistická témata, což zařazuje výšivku do explicitně feministického rámce. Diskuze účastníků se nezaměřovala na obecnou debatu o umění a řemesle, ale na diskurz zaměřený na začleňování řemesel do institucí umění s důrazem na feministické genealogie. Umělkyně využívají řemeslné techniky k formování feministické kritiky kultury, zatímco umělci používají řemesla jako odkaz na stereotypizaci feminity a ženského řemesla. (Estonian Academy of Art: 2022)

Obr. 13 Prezentace *#FramedinBelarus* (Rufina Bazlova a Sofia Tocar),

Estonská akademie umění, 2022

Workshop byl zaměřen na propojení aktivistického vyšívání pod vedením Rufiny Bazlové. Její craftivistický projekt *#FramedinBelarus* se zabývá protestními akcemi v Bělorusku za pomoci vyšívky. Její umělecká tvorba je detailně popsána v didaktické části diplomové práce, jelikož tvoří hlavní inspiraci pro navrženou didaktickou řadu. Na semináři Tocar a Bazlová zdůraznily, že tento řemeslný projekt poskytuje možnost aktivního zapojení všem lidem. Jejich umělecká produkce tak probíhá v dialogu se širokou heterogenní komunitou. Řemeslo slouží jako dokumentační prostředek doplněný o narativní aspekty ornamentu, což umožňuje účastníkům vytvářet zakódované artefakty odporu. Zároveň projekt aktivně generuje mezinárodní solidaritu, navazující na feministickou tradici druhé vlny, která používá vyšívání jako prostředek boje.

Obr. 14 Prezentace Katrin Mayerové, Estonská akademie umění, 2022

Katrin Mayer je německá umělkyně a její umělecká tvorba řeší rozhraní mezi uměním, výzkumem, architekturou a dekorem. Zabývá se prolínáním vizuálních textur a povrchů, textilním uměním a historickými kontexty a politicko-genderovým problémů. Na semináři představila dva různé projekty realizované pro umělecké instituce, ve kterých uplatnila strategii práce s existujícím materiálem, související s genderovou historií textilního

průmyslu. Její strategie jsou položeny na umělecké ekoetice a znovuzavedení manuálních technik a řemesla do umělecké práce.

Mare Tralla je interdisciplinární umělkyně a aktivistka, ale také jednou ze zakladatelek feminismu v Estonsku. Svou uměleckou tvorbu aktivismu započala v 90. letech, ve které kriticky zkoumala genderově specifickou dimenzi každodenního života. Tyto inspirační prameny vyústily v reakci na to, jak východoevropská společnost ovlivňuje ženy. Ve své umělecké praxi využívá a kombinuje různá média od videa, fotografie, performance a malby. Mezi její aktuální témata patří queer zkušenosti, genderové problémy a stigma spojené s HIV a jako uměleckou transformaci pro tyto témata volí háčkování. Během semináře Tralla definovala řemeslo jako formu odporu proti patriarchátu a kapitalismu. (ArtMargins: 2023)

Obr. 15 Mare Tralla ve stánku Natty Peeps na Greenwich Market

1.4.2 Fuentes rojas: Bordando por la paz

Jeden z příkladů, na kterých si můžeme ukázat vyjádření aktivismu za pomoci výtvarné techniky výšivky je událost *Fuentes rojas: Bordando por la paz*. V lednu 2011 Eduardo del Río, známý jako Monero Rius, vyzval spolu s dalšími Mexičany, aby pokojně ukázali svou nespokojenost a frustraci z „války proti obchodu s drogami“, kterou Calderón zahájil v roce 2006 proti organizovanému zločinu. Téhož roku Javier Sicilia, básník a aktivista, po smrti svého syna vyzval k Národnímu pochodu za mír se spravedlností a důstojností. V důsledku tohoto občanského hnutí vzniklo mnohem více prostoru pro participaci a odsouzení. Akademici a militantní umělci začali diskutovat o možných akcích občanské společnosti. Mezi nimi i kolektiv *Fuentes Rojas*. (Museo nacional centro de arte Reina Sofia: neuveveno)

Obr. 16 Hnutí Fuentes rojas: Bordando por la paz v Mexiku, 2015

Fuentes Rojas je název aktivního mexického sociálního hnutí. Svou protestní činnost zahájil jako doprovod Národního pochodu za mír v roce 2011 barvením 22 veřejných fontán na krvavou červenou jako odsouzení tisíců vražd a zmizení, ke kterým v Mexiku dochází. V současné době používá komunitní vyšívání jako nástroj pro zviditelnění, mobilizaci a

odsouzení. Při zahájení projektu se počítalo pouze s účastí 60 lidí. Někteří z aktivistů se účastnili pouze aktivit spojených s barvením fontán a nezúčastnili se tedy iniciativy vyšívání.

Každou neděli ráno se lidé, kteří procházejí přeplněným náměstím Plaza de Coyoacán v Mexico City, mohou zúčastnit vyšíváním kapesníků, které obsahují jména obětí a krátké vzkazy, ze kterých je vytvořen památník. Tyto kapesníky se používají jako transparenty na shromážděních a demonstracích k domáhání se spravedlnosti. (Vice: Cooking, 2018)

Obr. 17 Demonstrace Mexiko 2011

Iniciativa *Bordando por la paz* byla autonomně replikována v různých městech Mexika a světa, jako je Puebla, Monterrey, Oaxaca, Hermosillo, Guadalajara, Torreón, Toluca, Veracruz, Acteal, Barcelona, New York, Francie, Portoriko, Montreal a Cordoba. Každá iniciativa vyšívá své vlastní náměty, ale všichni ze svých území vyšívají pro mír v Mexiku. Některé již nejsou aktivní, jiné nebyly založeny jako kolektiv, ale přerušovaně pokračují, jiné, jako je případ *Puebla* propagovaný Rosou Borrás, jsou silné, pevné a aktuální.

Činnost hnutí pramení z empatie a aktivní podpory aktivismu. Nikdo z členů kolektivu *Fuentes Rojas* se nestal obětí násilí jako příběhy lidí, které vyšívají. Aktivismus může fungovat různým tempem. Pomalost vyšívání umožňuje informace zpracovávat a vnímat

hlouběji. Každá akce je důkladně fotograficky zdokumentována, jelikož je důležité zdůraznit proces celé akce, ale také pro navrhování komunikační kampaně integrované s cíli aktivismu.

Otevřenost, naslouchání a flexibilita mohou být klíčovými body pro životnost těchto projektů. Přestože existuje jádro kolektivu, ti, kteří se připojí, mohou rozhodnout o míře své účasti v projektu. Každý člen tedy může navrhnout akce kolektivu a rozhoduje, zda bude jednat za kolektiv nebo individuálně. *Fuentes Rojas* není ten typ skupiny, která po svých členech vyžaduje stejné myšlení. Vždy otevírá prostor pro rozmanitost, a to je jeden z důvodů proč je sdružení aktivní již 12 let. Důležité je také zmínit, že hnutí zdůrazňuje, že muži také vyšívají. Z jejich pohledu je důležité demystifikovat tyto praktiky jako výlučně ženské řemeslo. (Infoactivismo: Aguilar, 2020)

Ve své výtvarné tvorbě si hnutí *Fuentes Rojas* pokládá otázky jako: Jak z otázek přispíváme ke zviditelnění situace násilí v zemi? Jak sdělíme, že to, co se děje, je důležité? Jak pomáháme a doprovázíme členy rodiny v jejich bolesti? Jak přistupujeme k, tak bolestné realitě?

Obr. 18 Členka kolektivu Fuentes Rojas, která drží vyšíváný kapesník na památku anonymní oběti z Chihuahua v roce 2011

Sdělení jsou obsažena v každém vyšívaném kapesníku. Každý z nich vypráví příběh jednoho nebo několika lidí, kteří zmizeli. Kapesníky vyšívány zelenou nití symbolizující naději, že je znovu uvidí. Zavraždění na jednotlivých kapesnicích symbolizuje nit červená. Tyto kapesníky obsahují datum a místo úmrtí, jejich příslušnost ke skupině (pokud existuje) nebo anekdoty vyprávěné jejich příbuznými. Kolektiv kapesníky hlídá a stará se o ně, proto mají na jednom konci i číselné zařazení. Číslování se stává zásadním. V roce 2011, bylo číslo obětí 40 000 a 28 000 pohřešovaných. Současný počet stoupá na více než 60 000 zmizelých a 37 000 neidentifikovaných úmrtí. Databáze kolektivu je větší než 100 000 lidí. Celkový počet kapesníků vyšitých kolektivem neznají. A nikdo z nich nedokázal říct, kolik kapesníčků vyšíval, ale vědí, že každý kapesník je výjimečný, protože vypráví příběh někoho, včetně těch bezejmenných. (Museo nacional centro de arte Reina Sofia: neuvedeno)

Vyšívání není pouze mechanická činnost, je to také reflexní proces. Jedná se o pomalejší vyšívání než běžně, jelikož obsah daných výšivek je emočně náročný. Ti, kteří vyšívají, se stávají součástí osobních příběhů, i když z jiné strany. „*Jejich příběhy nám dávají možnost kolektivního budování. Šátky mají svůj vlastní velmi aktivní politický život. Šátky přicházejí a odcházejí. Překračují hranice a tiše mluví o drsné realitě.*“ tvrdí Regina Mendéz, která je jedna z ústředních postav hnutí.

Obr. 19 Výstava vyšívaných kapesníčků v Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, 2017

Vyšívání šátek bylo vystaveno mimo jiné v Japonsku, Rakousku, Německu, Španělsku, Spojených státech, Kypru, Francii, Portoriku, Argentině, Kanadě. V roce 2012 vznikla z těchto vyšíváních kapesníčků výstava v Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía v Madridu, která trvala do roku 2017 a v roce 2019 byla uložena do depozitáře tohoto muzea. Výstava obsahovala 200 vyšíváních kapesníků červenou nití. Také bylo darováno 400 kapesníků do sbírky *Museo Universitario de Arte Contemporáneo de la UNAM*, které byly vystaveny na výstavě #NoMeCasaré, což v češtině znamená „vdávat se nebude“. (Museo nacional centro de arte Reina Sofía: neuveďeno)

1.4.3 Arpilleristas

V roce 1974 vznikla v Chile skupina třinácti žen Arpilleristas, tvůrkyň tapisérií, které spojovaly společné problémy. Do roku 1973 doufalo mnoho rodin z nižších a středních vrstev v konec chudoby, kvůli ekonomickým programům prezidenta Salvadora Allendeho. V roce 1973 provedl velitel chilské armády Augusto Pinochet převrat. Diktátorský režim Pinocheta zavedl přísnou cenzuru a zákaz levicové strany. Násilí bylo namířeno nejen proti disidentům, ale i proti jejich rodinám, proto bylo tisíce civilistů bylo uneseno. Ve snaze získat informace o svých blízkých, mnoho žen zažilo násilí a znásilnění, ale ze strachu většina žen mlčela. (Caldwell: 2012)

Skupina Arpilleristas využila vyšívání tapisérie jako prostředek záznamu historie porušování lidských práv v Chile. Marjorie Agosín uvádí, že tato skupina prostřednictvím jejich tapisérií podnikali kolektivní dialog založený na sociální spravedlnosti a závazku přeměnit autoritářskou kulturu v kulturu demokratickou a kooperativní.

Členky tohoto hnutí si pro svou tvorbu zřídily tajné dílny. Jejich výsledná práce měla obrovský vliv na boj za demokracii. Změnily způsob, jakým se ženy podílely na chilské politice a společnosti. Z tradičních genderových rolí se vymanily tím, že veřejně protestovaly proti porušování lidských práv, ale také proti společenským a genderovým normám v zemi. Jejich aktivistická tvorba ovlivnila další ženská protestní hnutí a staly se vzorem pro matky a manželky v dalších latinskoamerických zemích utlačovaných diktaturami. Například v Argentině se díky Arpilleristas zformovala skupina žen Madres de Plaza de Mayo během argentinské války v letech 1976-1983. (Caldwell: 2012)

Obr. 20 Mireya Rodriguez - El Encadenamiento (Spoutání), 1989

Vyšívání kolektivního traumatu udržovalo památku zmizelých při životě. Do procesu tvorby Arpilleristas byly začleněny látky z oděvů pohřešovaných blízkých osob členek. Z těchto látek vystřihovaly různé tvary doplněné barevnou výšivkou. Často se na pozadí vyšívaných tapisérií hory, mraky, slunce a koruny stromů. Tyto náměty představují existenci naděje. Na popředí byly obvykle zasazovány postavy reprezentující příběhy pohřešovaných.

Tapisérie Pravda a spravedlnost Violety Morales z roku 1989 je jedna z mála tapisérií, u které je známá autorka. Její totožnost je známa, jelikož na její tapiserii byla našita fotografie jejího pohřešovaného bratra. Výšivka zobrazuje protest proti zmizení Čilců. Její další výšivka La Cueca Sola v překladu Ony tančí samy ze stejného roku, která zobrazuje folklorní skupinu šířící poselství Arpilleristas prostřednictvím písní a tance. Nejdůležitějším tancem skupiny byl tanec La Cueca sola, který se původně tančí v páru muž-žena. Tanec v tradičním páru ženy nemohou provést, jelikož jim chybí jejich pohřešovaní muži. Z toho důvodu ženy vyobrazené na tapiserii mají na bílé košili připevněnou fotografii blízkých

pohřešovaných. Na tento folklórní spolek zareagoval například zpěvák Sting, který vystoupil s písní *They dance alone* – Píseň popisovala těžkou situaci matek z Chile a jejich protestní tanec. (Caldwell: 2012)

Obr. 21 Violeta Morales - Verdad y Justicia (Pravda a spravedlnost), 1989

1.4.4 Madres de Plaza de Mayo

V druhé polovině 20. století si Argentina a jiné státy Latinské Ameriky procházeli obdobím politické nestability, které reprezentovaly vojenské diktatury. V roce 1976 byl v Argentině zahájen krvavý státní převrat, který trval do roku 1983. Vláda realizovala systematické likvidace občanů prostřednictvím mučení a únosů.

V roce 1977 některé ženy se začaly mobilizovat a 30. dubna 1977 se na náměstí Plaza de Mayo se shromáždila skupina čtrnácti matek, které požadovaly návrat svých dětí nebo alespoň informace o nich. Policie tuto skupinu matek upozornila na nemožnost protestu na tomto náměstí. Organizátorka této skupiny Azucena Villaflor byla unesena a následně

zavražděna. Tyto události vedly k mnoha dalším protestům, které se konaly každý čtvrtek již 44 let. Aby matky byly jednoduše identifikovány, rozhodily se nosit na hlavě látkové pleny svých dětí, které na sobě měly výšivky v modré barvě.

Nejprve matky nosily pleny svých zmizelých dětí, poté začaly při pochodech a protestech nosit bílé šátky s vyšitými jmény zmizelých. Jedná se o symbol boje, míru, pravdy a spravedlnosti. Poprvé se tyto šátky objevily při pochodu k Lujanské bazilice, jelikož se chtěly identifikovat od velkého množství lidí.

Jelikož se od samého začátku jednalo o ryze ženskou organizaci, tak v tomto hnutí byly neodmyslitelně zakotvena genderová témata a mateřství. Chtěly, aby hnutí zůstalo složeno pouze z žen, jelikož se domnívaly, že jejich hlas by se v hnutí ovládaný muži ztratil. Také věřily ve

Obr. 22 Symbol protestů Madres de Plaza de Mayo –

Bílý šátek s modrou výšivkou

větší emocionální sílu žen než mužů. Tudiž hnutí Madres de Plaza de Mayo nastolilo otázku žen v politickém prostoru latinské Ameriky, jelikož v Argentině převládala jasně patriarchální společnost. Podařilo se jim nezpochybnit patriarchální strukturu argentinské společnosti, naopak rozšířily prostor novým formám občanské participace žen. (Asociación Madres de Plaza de Mayo: neuvedeno)

Obr. 23 První protestní akce skupiny Madres de Plaza de Mayo, 1976

Obr. 24 Protest skupiny Madres de Plaza de Mayo, 2018

1.5 Craftivismus

Předpokládá se, že termín craftivismus vznikl poprvé kolem roku 2000 v prostředí Church of Craft. Avšak až v roce 2003 získal na popularitě díky práci a spisům Betsy Greer, která jej používá k označení revolučního aktivistického hnutí, jež využívá umění a řemesla jako prostředek protestu. Termín craftivismus, spojující slova craft (řemeslo) a activism (aktivismus), vyvolává diskuse o politickém rozměru řemeslné činnosti a o tom, do jaké míry by měli jednotlivci nebo skupiny zapojené do craftivismu vyjadřovat politický postoj. (McGovern: 2019, str. 23-38)

Obr. 25 Vyšívaná rouška na figuríně ve výloze obchodu v londýnské čtvrti Shoreditch

Řemesla sehrála klíčovou roli v historických i současných aktivistických a feministických akcích, přičemž craftivismus bývá označován jako *jemný protest* nebo *tichý protest*, protože představuje kontrast k agresivnějším formám aktivismu. Společným znakem různých projektů craftivismu je tedy to, že mají participativní prvek, využívají demokratický proces rozhodování a tvorby, využívají mezioborová média a zasazují se o trvalé poslání související s politickou angažovaností. Craftivisté se spoléhají na kombinaci technologií, veřejných prostranství a netradičních uměleckých prostor, aby mohli sdílet své dovednosti a informace.

Moderní formy craftivismu se staly významnými globálními jevy opírající se o feministický a aktivistický základ. Přesto nesmíme zapomínat, že využívání uměleckých a řemeslných dovedností jako prostředku sociálního aktivismu a protestu má hluboké kořeny sahající mnoho staletí zpět. Craftivismus zahrnuje jak jemné projevy, tak i výrazné formy vyjádření. Tento způsob vyjádření se zaměřuje na politické otázky, protestuje proti válečným konfliktům, varuje před environmentálními problémy, odhaluje nespravedlnost nebo chrání a uchovává tradiční hodnoty v konfrontaci s koloniální nadvládou. (Leone: 2021, str. 43-59)

Britská redaktorka a spisovatelka Betsy Greer vyniká jako významná postava a popularizátorka tohoto hnutí. Často bývá označována různými jmény, jako jsou *crafterka*, nebo *kmotra craftivismu*. Její přínos k propagaci tohoto uměleckého a aktivistického spojení posiluje význam craftivismu ve společnosti. V roce 2004 získala magisterský titul ze sociologie na Goldsmiths College, kde se věnovala studiu pletení, kultury DIY a rozvoje craftivistské komunity. Její první kniha *Knitting For Good!* byla vydána v roce 2008 nakladatelstvím Roost Books a poskytuje návody, jak využít pletení a kreativitu ke zlepšení života. V roce 2014 vydala svou antologii s názvem *Craftivism: Umění řemesla a aktivismu* u nakladatelství Arsenal Pulp Press. Tato antologie obsahuje příběhy 33 umělců a tvůrců, kteří sdílejí své pohledy na to, proč a jak spojují své tvůrčí dovednosti s aktivismem.

Během let přednášela na různých institucích, včetně Corcoran School of the Arts + Design, Design Academy Eindhoven, Fabrica Gallery, The Women's Library, University of Huddersfield, Unravel a Oslo National Academy of the Arts. Její přínos craftivismu spočívá nejen ve vlastní tvorbě, ale také v šíření povědomí a inspiraci pro další tvůrce a aktivisty. (Greer: 2014, str 123-133)

Sama Betsy Greer craftivismus vnímá jako: „*Vaše řemeslo je váš hlas. Craftivismus je o zvyšování povědomí, o vytváření lepšího světa steh po stehu... Craftivismus je o vytváření širší konverzace o nepříjemných sociálních otázkách. Craftivista je každý, kdo používá své řemeslo k pomoci vyššímu dobru nebo k odporu proti většímu společenskému zlu... Craftivismus povzbuzuje lidi, aby se postavili nespravedlnosti a hledali kreativní řešení konfliktů...*“ (Greer: 2014)

Práce této autorky poskytla inspiraci pro mnohé další jednotlivce, kteří začali věnovat svou pozornost craftivistickým přístupům, mezi něž patří i Sarah Corbettová, zakladatelka Craftivist Collective. Sarah, dlouholetá aktivistka, našla v craftivismu způsob, jak nadále vykonávat svou aktivistickou práci, aniž by podléhala vyhoření, jaké zažívala při účasti na tradičních formách aktivismu. S absencí projektů a skupin, do nichž by se mohla zapojit, se rozhodla v roce 2008 vytvořit své vlastní craftivistické projekty. V krátké době se vyvinul unikátní projekt nazvaný *Gentle Protest*, ze kterého v roce 2009 vzešel *Craftivist Collective*. Gentle Protest vnímá vyšívání jako způsob kritického myšlení. Hotové výšivky umísťují do různých částí měst. Dnes má kolektiv tisíce členů, realizuje mnoho projektů spojených s tichým protestem a publikovali svůj manifest. Manifest kolektivu vyzývá craftivisty, aby přistupovali k aktivismu s „*promyšleným přístupem k uvědomělému aktivismu*“.

Obr. 26 Workshop hnutí Craftivist Collective

Podle Corbettové jemný protest umožňuje jednotlivcům a skupinám „*účinně protestovat proti škodlivým strukturám, přitahovat lidi k protestu a přemýšlet o tom, jaký chceme, aby*

náš svět byl, a zpochybňovat nespravedlnost a škody prostřednictvím hodnot lásky, laskavosti a pokory".

Craftivist Collective využívá vyšívání jako jednoduchý, avšak mocný nástroj v boji o změnu nastavení mysli. Kontrast mezi jemným uměním vyšívání a silným aktem politického aktivismu posiluje poselství obsažené v každém vytvořeném díle. Projekt *#imapiece* je příkladem, jak tato kombinace inspiruje stovky lidí k vytváření výšivek a dalších textilních vyjádření, které nesou poselství naděje a inspirace. (McGovern: 2019, str. 23- 38)

V publikaci Betsy Greer a Jamie Chalmers navíc nalezneme další dimenzi craftivismu - meditativní a terapeutický aspekt. Organizace Fine Cell Work od roku 1997 spolupracuje s 300 vězni po celé Velké Británii, poskytujíc jim lepší zkušenosti prostřednictvím vyšívání a ručních prací. Vězni se v rámci této spolupráce učí dovednostem vyšívání a jsou vybaveni materiály, aby mohli vyšívání provádět ve svých celách.

Příběhy uvedené na webových stránkách Fine Cell Work jasně dokládají sílu vyšívání jako léčebného nástroje. Tyto dojemné svědectví popisují, jak vyšívání poskytuje vězňům únik z temnoty jejich života, přináší jim tvůrčí radost a dává smysl jejich každodennosti.

A Craftivist's Manifesto

Connecting our hands, hearts and heads
we can truly make a difference.

- 1 Be the tortoise**
Breathe; take it slow. Craftivism is about taking a thoughtful approach to mindful activism.
- 2 Craft is our tool**
It can bring about effective long-term change, but it should always fit seamlessly with what we're saying, never used for the sake of it.
- 3 Solidarity not sympathy**
Preserve the dignity of others by showing solidarity with them in your craft. Understand their struggles and you'll understand their solutions. Activism is not about charity.
- 4 Find comfort in contemplation**
Use the slow, stitch-by-stitch, nature of craft to help you consider the complexities of injustices. It will lead to a deeper understanding of them and their solutions.
- 5 Empathy never points fingers**
Try to see everyone's perspective. Everyone faces different challenges, so aim to make critical friends, not aggressive enemies.
- 6 Small & beautiful**
However small, pieces inspired by beauty and love can be powerful reminders of just how gorgeous the world can be. Don't worry about imperfections either; they're endearing.
- 7 Humility holds the key**
The world often needs us to change before it can. Consider your role within the bigger picture. Work with people, never against them and always keep an open mind.
- 8 Provoke don't preach**
Never shout, always encourage. Inform through your craft and it will provoke thought and action. Intriguing activism inspires never intimidates.
- 9 Embrace positivity**
It's the most encouraging tone we can take. Being cynical's easy, but a positive, compassionate world vision has the power to fuel dreams and build movements.
- 10 Make the change you wish to see**
If we want our world to be more beautiful, kind & just, then let's make our activism beautiful, kind & just. So pick up your needle and thread and join us in crafting! Together we'll change our world one stitch at time...

Made with courage and care by Craftivist Collective

Obr. 27 Manifest craftivismu vytvořen skupinou
Craftivist Collective

2 Didaktická část

Didaktická část analyzuje didaktickou řadu o třech výtvarných aktivitách zaměřených na žáky devátého ročníku 2. ZŠ a MŠ v Berouně. Každá aktivita má specifický cíl a téma spojené s výšivkou a aktivismem.

První aktivita se zabývá ideálem ženské krásy a genderovou identitou. Sociální skupiny, jako Arpilleristas nebo Fuentes Rojas, slouží jako inspirace pro využití výšivky k vyjádření politických a sociálních témat. Žáci mají za úkol začlenit téma genderu ve výtvarné výchově a vytvořit výšivku, která reflektuje jejich myšlenky o ideále ženské krásy.

Druhá aktivita se zaměřuje na aktivismus a genderové stereotypy. Žáci mají analyzovat sociální aktivismus a zaměřit se na problematiku genderových stereotypů. Inspiraci hledají u současných umělců a aktivistických skupin jako je Rufina Bazlová a Kundy Crew. Úkolem je vytvořit výšivku s využitím červené barvy, která symbolizuje jejich aktivistickou myšlenku.

Třetí aktivita je skupinová výšivka spojená s tématem kolektivismu a identitou. Žáci mají pracovat na společném textilním plátně a vytvořit symbolický akt kolektivismu inspirovaný dílem italského umělce Rubena Montiniho.

Každá aktivita má svůj specifický časový rámec a je určena pro devátý ročník základní školy. Při realizaci aktivit je kladen důraz na aktivizaci kritického myšlení, sebereflexi a diskusi mezi žáky. Průběh jednotlivých aktivit zahrnuje seznámení s tématem, tvorbu myšlenkových map, výtvarnou transformaci a prezentaci finálních výtvarných prací s reflexí.

2.1 Východiska pro didaktickou transformaci - Aktivistická výšivka v současném umění

Vybrané umělce, které slouží, jako inspirační východisko spojuje jejich zaměření na výšivku jako médium a jejich schopnost využívat tuto tradiční techniku k vyjádření politických, sociálních a aktivistických témat. Zdá se, že výšivka v jejich dílech není pouze estetickým prvkem, ale také nástrojem pro vyjádření názorů a komentářů k aktuálním událostem a společenským otázkám.

Tito umělci zdánlivě využívají výšivku nejen jako kreativního média, ale také jako prostředek pro hlubší reflexi a sdílení svých postojů. Jejich schopnost spojit tradiční řemeslnou dovednost s moderním uměleckým vyjádřením umožňuje vytvářet díla, která nejen okouzlují vizuální smysly, ale také vzbuzují myšlenky a podněcují diskusi.

2.1.1 Noelle Mason

Multidisciplinární umělkyně Noelle Mason se narodila a vyrostla v San Diegu v Kalifornii a působí na University of South Florida v Tampě. Masonová dlouhodobě zkoumá politická témata. Od bití Rodneyho Kinga přes střelbu ve škole v Columbine až po videa s uřezáváním hlav v rámci al-Káidy. Její média sahají od ručně vyšíváných kapesníků, ručně tkaných tapiserií po fotografické obrazy zpracované fotografickými technikami 19. století.

Práce Noelle Masonové, chicagské umělkyně je tedy příkladem síly vyšívání, který umocňuje dopad obtížných témat aktivismu. Snímek *Nothing Much Happened Today* rekonstruuje za pomoci výšivky záběry z kamerového systému z masakru v Columbine v roce 1999 způsobené Dylanem Kleboldem a Ericem Harrisem. Prostřednictvím vyšívání chce díla z výstavy *Boys on Film* vyprovokovat k přehodnocení aspektů masakru na střední škole Columbine jako případové studie americké kultury, zejména pokud jde o duševní zdraví a rituální násilí, a zároveň působit jako gesto směřující k pochopení a možnosti odpuštění. (Oxford University Press: 2017)

Obr. 28 Noelle Manson – Love Letters

Výstavu Noelle Masonové doprovázely také vyšíváné kapesníčky Love Letters. Jedná se o dílo, které obsahuje více než 437 individuálně vyšíváných vintage kapesníků, na nichž jsou zaznamenány všechny fragmenty textu, které byly pořízeny jako důkaz a které byly napsány rukou Dylana Klebolda nebo Erica Harrise před masakrem na střední škole. V tomto můžeme vidět podobnost s vyšívánými kapesníky od aktivistické skupiny Fuentes Rojas. Kapesníky mají mnoho praktických i symbolických využití, často spojených s truchlením, přechodovými rituály nebo tajnými vzkazy. Psaní obsahují nejen plány na událost, ale i školní úkoly, seznamy úkolů, milostné básně, vyznání, rozzlobené tirády, recepty, návody, půdorysy, scénáře, návrhy kostýmů, seznamy úkolů a plány na budoucnost po střední škole. Noelle Mason v díle Reversed Racism využívá výšivku jako boj proti rasismu. Jedná se o sérii ručních výšivek, které překládají jednotlivé záběry z videa Gorge Hollidaye z roku 1991, kdy byl Rodney King zbit. (Orlando Museum of Art: 2016)

Obr. 29 Noelle Manson – Boys on Film – Nothin Much Happend Tody (Eric and Dylan)

2.1.2 Ruben Montini

Ruben Montini se ve své praxi zaměřuje na performance, ať už individuální nebo kolektivní, a na představu umění jako aktivního těla, dynamického prvku možných osobních a společenských proměn, které řeší politické, gender, intimní nebo estetické problémy. Montini pracuje s textilem a vyšívání vnímá především jako akt symbolický. Je to akce intimního a osobního smíření nebo kolektivního znovuspojení.

Zejména Montini patří mezi několik málo italských umělců, kteří vznášejí specifické nároky spojené s queer identitou a jejím rozměrem a přijetím ve společnosti. Jeho tvorba se pak ale rozšiřuje i o širší politická témata, jako je například série kolektivních aktivizací na téma křehkosti evropské identity, která v posledním období ještě více nabývá na aktuálnosti. (Exibart: 2023)

Performance *Questo anonimato e' sovversivo* pořádána v Domě umění v Brně z roku 2018. Samotný projekt vznikl z iniciativy studentů a učitelů Royal School of Needlework v Londýně. Performance spočívá ve vytvoření obří výšivky obyvateli všech zemí EU. Do projektu se zapojila

Obr. 30 Realizace projektu *Questo anonimato e' sovversivo*

většina členských zemí EU včetně Velké Británie a České republiky, kterou reprezentují

obyvatelé Brna. Ke spolupráci byli přizváni profesionálové, amatéři, ale i náhodní kolemjdoucí. Výstava je založena na ideji anonymity. Účastníci si mohli vybrat libovolné prázdné místo na látce a za pomoci výšivky jako média vyjádřit bez jakýchkoli omezení a hranic stejně jako by tomu mělo být v EU.

Obr. 31 Ruben Montini - Questo Anonimato è Sovversivo, 2017 -2023

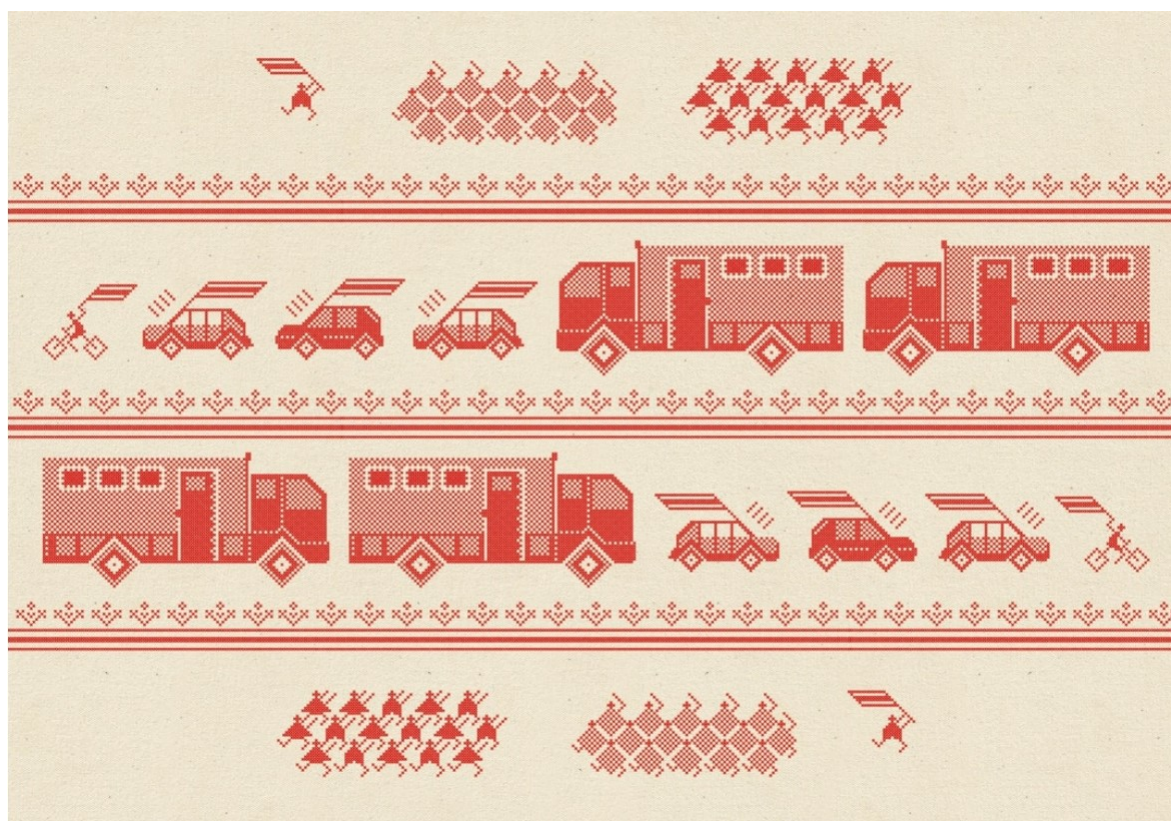
Dům umění v Brně na svých stránkách uvádí: „Cílem projektu je kumulace energie a výtvarného projevu skrz naskrz Evropou na jednom společném nosiči, kterým je třicet metrů dlouhá textilie, na níž postupně přibývají výšivky vzniklé v různých lokalitách vybraných umělcem a kurátory.“ (Dům umění v Brně: 2018)

2.1.3 Rufina Bazlová

Rufina Bazlová byla částečně představena v předešlých kapitolách kvůli svému uměleckému přínosu a přístupu k výšivce, které jsou klíčovým prvkem pro naši didaktickou transformaci. Tato běloruská umělkyně žijící v Praze se zabývá ilustrací, sociálním uměním, scénografií a performance, ale v posledních letech se věnuje převážně výšivce. Využívá tradiční techniku vyšívání k ironickému zobrazení totalitní moci v Bělorusku, zejména v souvislosti s

Alexandrem Lukašenkem. Klíčovým projektem je *#FramedinBelarus*, financovaný *EU4Culture*, zaměřený na politické vězně v Bělorusku.

Bazlová se poprvé dostala do mezinárodního povědomí sérií *Dějiny běloruské „vyzhyvanky“*, která využívá tradiční běloruské výšivky jako prostředek protestů probíhajících v roce 2020. Výstava odkazuje na historický fakt, že běloruské ženy neuměly číst ani psát, tudíž vyšívání a tkaní byl prakticky jediný možný způsob, jak zaznamenat jejich život. Tento způsob záznamu se vyvinul do geometrických vzorů, které jsou jakýmsi kodexem národní historie a nesou skrytou symboliku. Jeden ze symbolů, který byl již zmíněn v předchozích kapitolách je červená a bílá barva. Bílá barva reprezentuje čistotu, svobodu a světlo a červená naopak symbolizuje život, krev. Tyto barvy mimo jiné reprezentují tisíce žen, které v bílých šatek s květinami v rukách vystoupily proti policejním těžkooděncům, aby poukázaly na porušování lidských práv v Bělorusku roku 2020. Právě tyto znaky jako je barva a geometrický tvar Rufina Bazlová transformuje do své tvorby. (Heroine, Urbanová: 2020)

Obr. 32 Rufina Bazlova – Streets of Belarus, 2021

Červený křížkový steh na bílém pozadí je stěžejní pro tvorbu této běloruské, která odkazuje na slovanskou tradici vyšívání. Termín „křížkový steh“ se vztahuje jak na typ výšivky, tak na steh samotný. Křížkový steh je jedna z nejstarších a nejpoužívanějších vyšívacích technik, která se skládá ze dvou šikmých stehů, které se uprostřed kříží. Na tkaninách s rovnoměrnou vazbou lze vytvořit pravidelné, úzce propracované křížkové stehy s motivy, které sahají od geometrických vzorů až po důmyslně stylizované vzory. Křížková výšivka je jednou z nejskromnějších forem vyšívání, ale v této jednoduchosti se skrývá obrovská síla. Díky jednoduchosti formy je křížkový steh snadno dosažitelný.

Vyšívání křížkovým stehem bylo široce praktikováno mezi venkovskými národy po celém světě a variace jsou často pojmenovány podle místa původu. Křížkový steh z červené nitě na rukávech a lemech lze nalézt na tradičních etnických nebo lidových krojích Ruska, Balkánu nebo Maďarska. Červená je považována za barvu života. Křížkový steh můžeme nalézt také ve Skandinávii, konkrétně na švédském etnickém kroji. Jedno z nejunikátnějších použití křížkového stehu se nachází na šatech beduínských žen v Sýrii, Palestině, Izraeli, Jordánsku a západním Egyptě. Pomocí červeného křížkového stehu na černé látce oděvu se kočovné národy identifikovali. Tato intenzivní výšivka je často k vidění na pánských a dámských svatebních šatech. Tradice křížkového stehu ve Střední a Jižní Americe jsou výsledkem západoevropského vlivu a mísení kultur.

Přestože lidové techniky křížkového stehu byly v západní Evropě praktikovány již od středověku, zdobení s geometrickým vzorem se rozšířilo během italské renesance. S růstem ženských časopisů a knih ve viktoriánské éře se křížkové vyšívání stalo velmi populární mezi ženami všech společenských vrstev a staly se znakem ženství. Pro mnoho žen dvacátého století se křížkový steh prováděl na levném potištěném plátně a nepovažoval se za umění jehlou. To se změnilo počátkem 80. let, kdy počítaný křížkový steh zažil velký rozmach poháněný novými a svěžími vzory. Křížkový steh se nadále praktikuje po celém světě. Má obzvláště silné spojení se skandinávskou kulturou a v roce 1983 se stalo oficiálním stehem Dánska.

Křížkové vyšívání je také spjato se společensko-politickou debatou o genderu, neboť je tradičně považováno za zábavu žen, zejména ze starších generací. Tato genderová

stereotypizace přispívá k úspěchu křížkové výšivky jako kritického sociálně-politického média. (Brown: 1994, str. 43-59)

V srpnu roku 2022 se Bazlova dostala znovu do povědomí široké veřejnosti, jelikož Volodymyr Zelenskyj zahájil týden nezávislosti v košili s vyšívaným ornamentem právě od Bazlové (Instagram: @rufinabazlova, 2022) Tímto se její tvorba plnohodnotně posunula do aktivistické roviny, jelikož výšivku využívá jako nástroj odporu a dialogu. V roce 2021 založila spolu se Sofií Tocar skupinu Stitchit, která se za pomoci využití tradiční techniky vyšívání snaží poukazovat na různá společensko-politická témata. Mezi její náměty patří například švábi, vězení, OMON, vlajky, ulice Běloruska – jako symboly politicko-aktivistické roviny. (Czech Design, Jakubčíková: 2020)

Obr. 33 Ukrajinský prezident Volodymyr Zelensky oblečený v košili od Rufiny Bazlové Švába jako metaforu umělkyně poprvé použila během volební kampaně Siarheie Tsikhanouskyho, kdy šváb měl podle oblíbené protestní básně od Čukovského symbolizovat prezidentka Lukašenka jako hmyz ujímající se moci nad lidmi tím, že svůj lid tyranizuje.

Další z námětů je například *OMON*, což je běloruský policejní útvar spadající pod Ministerstvo vnitra. Tento útvar je považován za republikovou pořádkovou policii. Členové *OMON* nosí kukly, aby udrželi svou identitu v tajnosti. Ve výšivce *Útěk před zbraní* je vyobrazen den 9. srpna 2020, kdy v den prezidentských voleb vyšly do ulic tisíce pokojných demonstrantů. Režim reagoval bezprecedentní mírou brutality a nasadil pořádkové síly *OMON*, která proti pokojným protestujícím použila gumové projektily a omračující granáty. Během dvou dnů byli dva lidé zavražděni, stovky zraněny a více než šest tisíc uvězněno. Například výšivka *Čest hrdinům* odkazuje právě na oběti masakru, který se udál během povolebních protestů.

Obr. 34 a 35 Rufina Bazlova – MZKT workers (vlevo) a Solidarity T-shirt (vpravo), 2020

Geometrické postavy žen využívá pro politicko-feministickou rovinu jako například výšivka *Světлана je můj prezident*. Prezidentský kandidát Siarhei Tsikhanousky byl zatčen v květnu 2020 a jeho manželka Světлана Tsikhanouskaya oznámila svou kandidaturu místo něj. Její odkaz v kandidatuře se skládal ze dvou postojů – propuštění politických vězňů a uspořádání spravedlivých voleb. Světlaně se povedlo sjednotit a zmobilizovat celou zemi. Po volbách, které oficiálně vyhrál Lukašenko, musela Tsikhanouskaya kvůli bezpečnosti utéct do exilu, kde pracuje jako vůdkyně běloruské opozice. (Vyzyvanka: Bazlová, neuvedeno)

Obr. 36 a 37 The female triumvirate (vlevo) a Svetlana is my president (vpravo), 2020

Výstava *Outpost* probíhající roku 2022 v Dražďanech odkazovala, stejně jako všechny osatní výstavy, na běloruské volby v roce 2020. *Outpost* v překladu znamená základna. Právě samotná výstava se měla stát aktivistickou základnou pro demokratickou revoluci v Bělorusku. Autorka návštěvníkům výstavy poskytovala šablony výšivek, které ona sama vytváří, aby vytvořili společné vyšité plátno odporu. (Weltkunst: Alberti, 2022)

Obr. 38 Rufina Bazlova a *Outpost* v Dražďanech

„Nitě odporu“ je nejaktuálnější výstava v rámci projektu „#FramedinBelarus“, která probíhá v Kutné hoře. Výstava v centru GASK je projevem podpory demokracie a demonstruje sílu kolektivního tvůrčího procesu výtvarného umění při vyjádření názoru na politickou situaci.

Obr. 39 Vernisáž výstavy Nitě odporu v centru GASK

V rámci této výstavy proběhne 9. prosince 2023 workshop vyšívání. Workshop je zaměřen na všechny, kteří projevují solidaritu s pronásledovanými lidmi v Bělorusku a mají zájem o tradiční vyšivku. Hlavním cílem je zapojení do sociálně-uměleckého již zmíněném projektu „#FramedinBelarus“, který se věnuje politickým vězňům. Během úvodního workshopu se účastníci seznámí s koncepcí a podmínkami projektu a budou moci prohlédnout vyšivky vytvořené účastníky z jiných zemí. (GASK: 2022)

2.1.4 Ivana Kocmanová – BRO.

Ivana Kocmanová je především knižní grafička a zakladatelka textilního projektu BRO. Autorka pracuje technikou vyšivky, která se inspiruje městským životem a subkulturou. Také ve svých vyšivkách často reflektuje témata mateřství a feminismu. Prvotním impulsem pro její tvorbu byly vyšívané ubrousky, které ušila její teta ve vězení. Jako předlohu využívá

fotografie, které přetváří do figurativní výšivky, ve kterých se snaží o neverbální vyjádření jejich vnitřní svobody v každodenních situacích. (Český rozhlas Vltava: 2021)

Nezabývá se městským životem jako zdrojem inspirace, ale město využívá také jako svůj výstavní prostor. V New Yorku autorka naistalovala své výšivky na zdi starých továren a natáčela reakce lidí. V tomto můžeme vidět spojitost s tvorbou craftivismu, který je zmíněn v jedné z kapitol. (Czech Design: Bíbová, 2023)

Odkaz na aktivistickou rovinu můžeme najít v projektu z roku 2022 *This is my war too*. Jedná se o ručně vyšivanou hedvábnou podprsenkou se stejnojmenným nápisem projektu, který odkazuje na válku a důležitost žen, která dávají život.

Obr. 40 Ivana Kocmanová (Bro.) – This my war too, 2022

2.1.5 Kundy Crew

Kundy Crew popisují svou skupinu jako čtveřici žen, které ukradly svým babičkám jejich poslední zábavu a začaly vyšívat. Skupina byla založena přibližně v roce 2010 a jejich inspirací se stala australská skupina Radical Cross Stitch. Samy o sobě tvrdí, že se vnímají více jako aktivistky než jako umělkyně. Jejich tvorbou se vyjadřují aktuálními událostmi ve společnosti a tématikám jako je například feminismus, sexualita, gender, nacionalismus, homofobie ale také antifašismus. Reagovaly například na skupinu Pussy Riot, kdy vyšivaly vzkazy do Ruska na proutěné košíky a kapesníky.

Své výšivky měly možnost vystavovat v Budapešti nebo ve Vídni, ale jejich největší výstava se pořádala v Praze roku 2015. Jednalo se o reprodukce výšivek v rámci Art wall gallery v Praze pod názvem Neměla provokovat, tudíž se jednalo o propojení výšivky a veřejného prostoru. Výstava ironicky odkazuje ke genderovým stereotypům v soudobé společnosti v podobě trestu za pomoci vyšívaných rčení všem ženám, které se snaží vybočit z řady. Ve výšivkách stejně jako Rufina Bazlová využívají křížkový steh a prvky folkloru typické pro slovanské národy. (Alarm: Stejskalová, 2015)

Obr. 41 Skupina Kundy Crew v rámci projektu pro Art wall gallery v Praze

Autorky svůj postoj k výšivce vyjádřili – „*Vyšívání, coby v minulosti ryze ženská činnost, na jednu stranu symbolizovalo izolaci žen v domácnosti, ale zároveň to bylo pro žen jeden z mála akceptovatelných výrazových prostředků. Vytržení této techniky ze svatyně domácnosti a její umístění do veřejného prostoru nás vede k zamýšlení a přehodnocení postojů k daným tématům. Křížkový steh jako médium, které v sobě nese určitý*

konzervatismus, se takto stává nositelem radikálních poselství a pomáhá vytvářet nové tradice, které nejsou založené na předsudcích a stereotypch.“ (Hospodářské noviny: 2015)

Jedna z jejich hlavních aktivistických činností je pořádání kolektivních workshopů radikálního vyšívání. Odkazují tím k historii tradičního řemesla vyšívky, kdy se ženy scházely a vyšívaly společně. Jejich workshopů se ovšem neúčastní pouze ženy, ale jsou otevřené účastníkům všech pohlaví. Kundy Crew ve spolupráci s Národní galerií v Praze uspořádali v roce 2022 dvoudenní workshop, kdy účastníci vyšívaly aktivistické motivy na polštáře, které zůstaly součástí výstavy Polštářová bitva v prostoru ATLAS, tudíž zde opět můžeme vidět prvek propojení aktivismu, vyšívání a veřejného prostoru.

Obr. 42 Tvorba Kundy Crew, 2015

Obr. 43 Polštář z workshopu v Národní galerii v Praze, 2022

2.1.6 Michal Pěchouček

Držitel ceny Jindřicha Chalupického a jeden z výrazných osobností současného výtvarného umění začínal jako grafik. Pěchoučkovo dílo nemá tak silný aktivistický odkaz jako ostatní zmínění umělci, ale i přesto jsme se ho rozhodli zařadit kvůli své práci s námětem intimity, která je s vyšíváním bezpodmínečně spojena kvůli své terapeutické a kolektivní složce tvorby výšivky.

Figurální tvorba Pěchoučka se od tradičních grafických technik odklonila k malbě v kombinaci s vyšívanými detaily, které mu pomohly k dosažení prostorovosti v jeho výtvarných dílech. Hlavním východiskem jeho děl jsou fotografické předlohy lidí a jejich intimity. (Artist: Morganová, 2005)

Obr. 44 Michal Pěchouček - Hodiny v umění, Dům U Kamenného zvonu 2011

V roce 2011 proběhla v Domě U Kamenného zvonu Pěchoučkova výstava Hodiny umění. Výstava vyšívaných obrazů byla koncipována poněkud dramaticky, jelikož v divákovi vyvolává záměrnou dezorientaci. Prostor je rozdělen na dvě části – tvůrčí identity, které svou koncepcí jdou proti sobě. V první části jsou fotografie, ve kterých musí sám divák vycítit záměr a sdělení autora. Naopak ve druhé části se nacházely textilní asambláže Time for bed

s popisem konkrétních příběhů. V dílech se objevují různé způsoby sexuálního aktu heterosexuální dvojice, což do určité míry je proti autorově sexuální orientaci, ale sám autor v rozhovoru pro časopis Respekt zmiňuje, že nechce řešit tematiku genderu, jelikož tuto tematiku vnímá jako komplikovanou a citlivou. V Pěchoučkovo vyobrazení muže můžeme vidět dívčí rysy a sám je popisuje jako nymfy v mužském podání, tudíž do značné míry můžeme v jeho dílech vidět inspiraci antikou. (GHMP: 2011)

2.1.7 Markéta Šestáková

Martina Šestáková je romská aktivistická umělkyně žijící v Českých Budějovicích, která také aktivně přispívá do romských periodik ve formě romských pohádek a příběhů. Její dětství kvůli sociálnímu zázemí v rodině nebylo jednoduché. Po smrti matky vyrůstala v dětském domově. Svou tvorbu zahájila v roce 1993 jako aktivitu, kterou vyplnila volný čas. Aktuálně je známá svými autorskými vyšívanými příběhy Romů. Jedná se převážně o smyšlené pohádkové příběhy, ve kterých reflektuje romskou kulturu, kterou vnímá jako bohatou, z toho důvodu do výšivek často zahrnuje staré romské zvyky, aby přiblížila tuto kulturu široké veřejnosti a mladé romské generaci.

Obr. 45 Markéta Šestáková, Muzeum romské kultury Brno

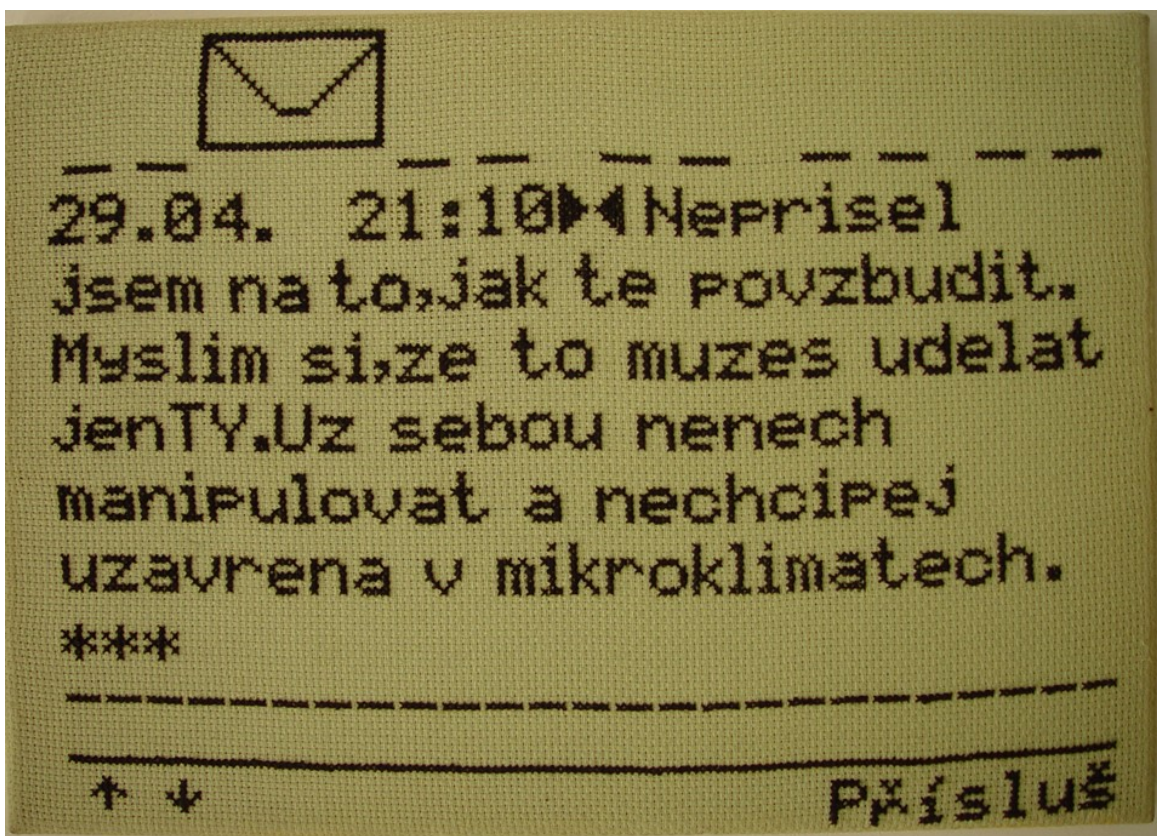
Mezi jednu z jejích prvních děl je vyšívaná kalendář Romano berš, ve kterém můžeme vidět výjevy ze života Romů ve dvanácti měsících roku. Její výšivky působí jako dětské naivní kresby na rezném plátně. Touto technikou a stylem její výšivky připomínat tvorbu chilských

aktivistek Arpilleristas. Její tvorba je vystavena v Brně v Muzeu romské kultury. V roce 2005 se uskutečnila vernisáž jejích děl jako součást cyklu seminářů Romské ženy v České republice. (Horváthová: 2005, str. 162 - 168)

2.1.8 Vendula Chalánková

Tato umělkyně ke svému autorskému vyjádření využívá různá média. Jedno z médií, které je pro autorku typické je vyšivka a nášivka, jelikož se této řemeslné technice věnuje už od dětství. Námětem její tvorby je konzumní společnost a umělkyně samotná. K těmto tématům se autorka staví s cynismem a humorem z toho důvodu aktivně využívá tematiku trapnosti.

Její nejznámější dílo je její série vyšívaných sms zpráv z roku 2004. Tato vyšivka reprezentuje paralelu ruční práce vyšívání a využití pohybu rukou při psaní zpráv na telefonu. Autorka naopak vnímá rozdíl v rychlosti psaní deformovaného textu sms zpráv a délkou až meditativní činnosti při vytváření vyšivky. Obsah sms zpráv jsou skutečné zprávy, které přišly autorce na mobilní telefon. (Chalánková: 2004)

Obr. 46 Vendula Chalánková – Vyšívané SMS, 2004

2.2 Ideální model ženy skrz mé vnímání světa

VÝTVARNÝ ÚKOL: Ideální model ženy

KLÍČOVÁ SLOVA: Žena, identita, sociální role, krása, stereotyp, gender, feminita

MEZIOBORVÉ VZTAHY: Občanská výchova, Pracovní činnosti, Výchova ke zdraví

NÁMĚT A TÉMATICKÝ OKRUH:

- **Gender** = Český jazyk nemá úplně přesný ekvivalent, ale můžeme ho vnímat jako sociální pohlaví. Odkazuje na kulturní významy připisované mužským a ženským sociálním kategoriím ve společnostech.
- **Identita** = Způsob, jímž jedinec vnímá svou stejnost a kontinuitu v čase. Místo, smysl a význam své vlastní existence. Každá ze sociálních identit představuje psychologický vztah člověka k určité sociální kategorii, ke které patří. Tím je myšleno například rasa, náboženství, sociální status.
- **Genderová identita** = Toto označení je využíváno k vyjádření mužských a ženských sebedefinic. Definiuje odlišné postavení žen a mužů do sociálních rolí a odkazuje na deskriptivní genderové normy jako to, co je kulturně obvyklé. Genderová identita je jednou z mnoha možných sociálních identit.
- **Genderová role** = Jsou definovány jako sdílená očekávání od chování ideálu ženského a mužského pohlaví. Tyto aspekty vytváří základ pro sdílená očekávání genderových rolí pro ženskou a mužskou identitu. Tudíž usnadňují pohlavně typické úkoly v dané společnosti.
- **Ideál ženské krásy** = Jedná se o soubor vlastností, které jsou ženskému pohlaví vštěpovány například skrz masmédiá. Mezi znaky ženského ideálu krásy ve většinové společnosti patří tvar ženského těla, hmotnost, výška, odstín pleti, obličejové rysy, nebo také styl oblékání.

ZÁMĚR A CÍL:

Cílem hodiny je propojení tématu genderu s výtvarnou výchovou s využitím výšivky jako techniky vnímané jako tradičně ženské médium vyjádření. Aktivizace kritického myšlení a sebereflexe skrze myšlenkové mapy a aktivní komunikaci se žáky před zahájením a dokončením výtvarného úkolu.

Záměrem didaktické transformace do výuky je snaha o nahlédnutí do problematiky genderové identity ženy a bourání stereotypu ideálu ženské krásy. Klíčové pro tuto didaktickou transformaci je seznámení žáků s novou výtvarnou technikou v rámci výtvarné výchovy. Vnímání textilního vyjádření ve spojení s aktivismem jako součást moderního umění a aktivismu. Ověření, jakým způsobem si dnešní mladá generace pod náporom masmédií vštěpujících stereotypní představy o ženách, představují ideální model ženy.

INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA:

- Arpilleristas
- Fuentes Rojas - Madres de Plaza de Mayo
- Ivana Kocmanová
- Markéta Šestáková
- Michal Pěchouček

ČASOVÁ DOTACE A CÍLOVÁ SKUPINA:

- **8 x 45 minut** – Aktivita je koncipována na úvodní, závěrečnou hodinu a šest vyučovacích hodin přímé výtvarné aktivity. Úvodní hodina je zaměřena na seznámení s tématem za pomoci kolektivní myšlenkové mapy k dané problematice. Závěrečná hodina se věnuje pouze sebereflexi hotové výtvarné práce.
- **Základní škola** - 9. ročník

POMŮCKY:

- Panama, bavlnky, tužka, jehla

ZADÁNÍ AKTIVITY:

- Spolu s ostatními spolužáky vytvoř kolektivní myšlenkovou mapu na téma – Ideál ženské krásy
- Při realizaci výtvarného úkolu se řiď stylem představených inspiračních východisek
- Nejprve si vytvoř několik skic na čtvrtku se svým návrhem
- Následně finální návrh překresli na textilní materiál panama
- Svůj náčrt tužkou vyšij za pomoci pestrobarevných bavlnek
- Svou hotovou výšivku zhodnot' s učitelem

POPIS REALIZOVANÉ AKTIVITY:

- 1. Uvedení do tématu** – Pro seznámení s problematikou tématu a vysvětlení výtvarného úkolu byla vyčleněna jedna vyučovací hodina. Skupina studentů byla koncipována z 10 studentek a jednoho studenta. Studentům sděleno na začátku hodiny bylo téma výtvarného úkolu nesoucí název *Ideální model ženy skrz mé vnímání světa*. Prvotní aktivita byla kolektivní myšlenková mapa na tabuli, o všem, co studenty k tématu napadalo. Následovala řízená diskuse nad tématem ideálu ženy, ve kterých se objevily tyto otázky:

- *Co je to ideální model?*
- *Máte nějakou svou představu o tom, jak by měla žena být prezentována? Pokud ano, tak jakým způsobem?*
- *Shoduje se tvá představa ideálního modelu ženy se stereotypní představou ve společnosti?*
- *Myslíš si, že se ideál krásy ženského pohlaví mění v průběhu let? Podléhá tedy ideál krásy nějakým trendům?*
- *Co má největší vliv na změny ve vnímání ženské krásy? Do jaké míry na tuto problematiku mají masmédiá?*
- *Ovlivňují tě sociální sítě ve vnímání sama sebe a ostatních žen? Jak moc?*
- *Do jaké míry můžeme s touto problematikou ve společnosti pracovat?*

Po ukončení diskuse jim byla představena prezentace s inspiračními východisky jako jsou Arpilleristas, Fuentes Rojas (Madres de Plaza de Mayo), Ivana Kocmanová nebo Markéta Šestáková. Tyto dvě latinskoamerické skupiny a české umělkyně spojuje podobné vizuální pojetí jejich výšivek – větší vyšívané plochy, jednoduchý steh, barevnost. Jako poslední jim bylo představeno konkrétní zadání výtvarné aktivity s kritérii hodnocení úkolu.

- 2. Vlastní transformace výtvarné aktivity**– Před zahájením samotného úkolu byly ještě jednou zmíněny klíčové body předchozí diskuse a samotné zadání výtvarné

aktivity. Po celou tvorby měli žáci neustálý přístup k vytvořené kolektivní myšlenkové mapě. Pro výtvarný úkol byly důležité otázky jako – *Jaký atribut ženy v tobě nejvíce rezonuje? Co tímto výběrem chceš sdělit ostatním? Jaká kompozice se k podtržení tohoto tématu nejvíce hodí?*

Úkol byl rozvržen na 6 vyučovacích hodin po 45 minutách, což je časová dotace výtvarné výchovy pro devátý ročník. Studenti si nejdříve svůj návrh načrtli na papír a následně tento návrh přenášeli na panamu. Po realizaci náčrtku svého námětu na textilní materiál o rozměrech 15x15 cm následovala aktivita vyšívání za pomoci bavlnek. S žáky byla jejich výtvarná transformace pravidelně konzultována.

- 3. Prezentace finální výtvarné aktivity a reflexe** – Tradičně je pro reflexi výtvarných úkolů volený kolektivní reflektivní dialog s učitelem v pozici moderátora, kdy mají žáci možnost prezentovat a reflektovat svůj výtvarný proces s ostatními. Jelikož bylo toto téma pro studenty velmi citlivé a intimní, tak se dobrovolný dialog učitele a studenta reflektující svou práci zdál jako vhodnější přístup. Celá aktivita probíhala v úzké spolupráci se speciálním pedagogem, školním psychologem a metodikem prevence, jelikož při společném dialogu se studentkami bylo odhaleno několik forem poruch příjmu potravy a sebepoškozování.

REFLEXE ÚČASTNÍKŮ AKTIVITY

Student č. 1

„Jsem ráda, že se konečně ve škole otevírá toto téma, protože mi přijde, že je to v rámci hodin občanky a dalších předmětů tabu. Cítím, že se mě toto téma týká, jelikož často řeším, jak vypadám a zda odpovídám normám ideálu krásy. Často se porovnávám s ostatními na Instagramu a bylo příjemné si o tomto tématu promluvit s někým, kdo Vás neodsuzuje.

Zvolení myšlenkové mapy bylo super, jelikož tuto metodu využíváme v hodinách výtvarné výchovy často. Pomáhá mi to k lepší orientaci v tématu. Technika vyšívání nebyla pro mě novinkou, jelikož se jí věnuju i ve volném čase, ale velice mě zaujali umělci, které nám paní učitelka představila. Bylo to zase úplně něco jiného a tyto umělce jsem neznala. Také nám paní učitelka poradila pár instagramových účtů spojené s craftivismem, které jsem začala sledovat.

Pod ideálem ženy si představuji křehkost, něžnost, sebevědomí, přirozenou krásu. Z toho důvodu jsem zvolila jemné oranžové barvy a tematiku květin, jelikož si myslím, že to k holčkám patří. Celkové tento výtvarný úkol hodnotím pozitivně, jelikož to bylo nové téma a technika, kterou jsme ve škole ještě nedělali. Moc mě to bavilo a bylo to lepší než pouze něco malovat nebo kreslit.“

Student č. 2

„Téma identity a genderu bylo pro mě úplně nové, jelikož mě nikdy nenapadlo se o toto téma zajímat. Přestože mi toto téma bylo zpočátku nepříjemné, nakonec jsem byla ráda, že jsme to rozebrali v myšlenkové mapě. Pomohlo mi to v utřídění myšlenek.

Já jako ideální model ženy vnímám jako matku-bohyni, jelikož to je právě to, co nás odlišuje od mužů a dává nám to tu sílu, proto jsem se rozhodla pro zvolení námětu Venuše jako symbolu ženskosti a plodnosti. V pozadí jsem dodělala svatozář, abych ještě víc podtrhla myšlenku ženy jako bohyně.

Výtvarný úkol byl zajímavý a moc mě bavil. S výšivkou jsem se setkala poprvé, ale myslím si, že mi podařilo touto technikou znázornit vše, co jsem chtěla. Byla jsem ráda, že nemusím svou hotovou práci hodnotit s celou třídou, ale že jsme měly intimní rozhovor s učitelkou, která mi pokládala různé otázky.“

Student č. 3

„Jako pro jediného kluka ve skupině mi tento úkol nebyl tak blízký jako ostatním, z toho důvodu jsem nemohl tolik přispět do tvorby myšlenkové mapy. Bylo mi příjemné, že jsem nebyl vůbec do ničeho nucen a cítil jsem se ve skupině velmi dobře. Přišlo mi opravdu zajímavé, kolik toho měly co říct, a jak moc téma spolužačky zaujalo. Finální verze myšlenkové mapy byla opravdu obsáhlá.

Já ideální model ženy asi nemám, proto jsem šel primárně po barvě. Jako typicky ženskou barvu vnímám červenou, proto jsem se rozhodl některé části mé výšivky udělat červeně a zbytek obrysů černě. Červená barva mi přijde jako výrazná a dominantní – asi to mám spojené s červenou rtěnkou. Mám rád staré hollywoodské filmy, proto jsem se rozhodl pro klobouk zahalující obličej.

Na to, že jsem nedržel nikdy jehlu v ruce, tak si myslím, že jsem podal dobrý výkon. Když nad tím tak přemýšlím, tak mě to nakonec i velmi bavilo a rád bych si tuto aktivitu zopakoval.“

2.3 Co mi ve společnosti vadí? Co bych změnil?

VÝTVARNÝ ÚKOL: Co mi ve společnosti vadí? – „*Je to ale smutná epocha, když je snadnější rozbít atom než zničit předsudky.*“

KLÍČOVÁ SLOVA: Aktivismus, genderové stereotypy, sociální role, gender, feminismus

MEZIOBORVÉ VZTAHY: Občanská výchova, Pracovní činnosti, Výchova ke zdraví

NÁMĚT A TÉMATICKÝ OKRUH:

- **Aktivismus** = Je proces veřejné kolektivní aktivity s cílem dosáhnout sociální nebo politické změny. Aktivismus můžeme vnímat jako formu „kolektivní mysli“ s cílem o reformu chování, vztahů a očekávání ve společnosti. Stejně jako společnost, tak i formy a témata aktivismu se vyvíjí. Mezi aktuální témata sociálního aktivismu můžeme zařadit lidská práva, rasová rovnost, genderové stereotypy a LGBTQ+ témata. Dále do sociálního aktivismu můžeme také zařadit ekologický aktivismus. Mezi formy aktivismu můžeme zařadit protesty, stávky nebo intervence.
- **Feminismus** = Původně uskupeno jako ženské hnutí, které se snažilo o vnímání ženy jako individuality s vlastními právy. Zkoumá sociální, kulturní, ekonomické a politické rozdíly mezi muži a ženami. Feminismus můžeme tedy definovat jako přesvědčení, že rovnoměrné příležitosti obou pohlaví ve společnosti mohou být odstraněny. Uskupení se štěpí na liberální a radikální přístup. Liberální feminismus může být vnímán jako nedostatečná snaha o dosažení práva žen, naopak přístup radikální generalizuje atributy mužů ve společnosti.
- **Genderové stereotypy** = Jedná se o paušalizování maskulinity a feminity. Oproti genderovým rolím, které zastupují chování v rámci určitého genderu, tak genderový stereotyp má pouze deskriptivní charakter, který spočívá ve způsobu vnímání percepce znaků maskulinity a feminity. Přehlíží individuální odlišnost na základě generalizace. Jedná se tedy o stereotypizaci normy chování žen a mužů majoritní společností.

ZÁMĚR A CÍL:

Cílem je seznámit se s tématem aktivismu a provést analýzu sociálního aktivismu. Kolektivní diskuse bude zaměřena převážně na problematiku genderových stereotypů, a to

zejména z důvodu, že je to blízké téma studentů. Hlavním cílem je prohlubovat kritické myšlení a podporovat sebereflexi pomocí aktivizačních metod a úkolů. Během tohoto procesu budou účastníci seznámeni s klíčovými inspiračními zdroji, jako jsou například Rufina Bazlová nebo aktivistická skupina Kundy Crew. Tyto zdroje nám poskytnou vhled do problematiky sociálního aktivismu v českém prostředí. Dále se budeme věnovat technice křížkového stehu a symbolice červené barvy v umění autorek. Naší pozornost zaměříme na vnímání výšivky jako vhodné formy pro nenásilný aktivismus. Celý proces vyvrcholí uspořádáním vernisáže dokončených výšivek a přednáškou o aktivismu a genderových stereotypech, kterou provedou studentky pro ostatní studenty a jejich rodiče.

INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA:

- Kundy Crew
- Rufina Bazlova
- Vendula Chalánková
- Noelle Mason
- Arpilleristas
- Fuentes Rojas - Madres de Plaza de Mayo

ČASOVÁ DOTACE A CÍLOVÁ SKUPINA:

- **6 x 45 minut** – Stejně jako první realizovaná aktivita je úkol koncipován na úvodní a závěrečnou hodinu, která obsahuje seznámení s tématem, kolektivní metody kritického myšlení a sebereflexe hotové práce. Další čtyři vyučovací hodiny jsou věnované přímé výtvarné transformaci projektu.
- **Základní škola** - 9. ročník

POMŮCKY:

- Panama, červená bavlnka, tužka, jehla

ZADÁNÍ AKTIVITY:

- Za pomoci návodných otázek učitele vytvoř myšlenkovou mapu na téma – Co mě nejvíce šťve
- Při realizaci vycházej z tvorby představených aktivistických skupin a umělců

- Vyber si jedno téma, které chceš realizovat a vymysli pro něj heslo nebo text, který chceš na zvolený textilní materiál vyšít
- Vyšivej pouze za pomoci červené bavlnky
- Svou hotovou výšivku představ a zhodnot' za pomoci reflektivního dialogu

POPIS REALIZOVANÉ AKTIVITY:

- 1. Uvedení do tématu** – Všechny realizované aktivity byly realizovány ve stejné skupině studentů. Tradičně proběhla úvodní hodina věnována objasnění koncepce tematiky aktivismu a feminismu za pomoci připravené prezentace. Po výkladu učitele proběhla tvorba myšlenkové mapy studentů s tématem „*Co mě ve společnosti štve?*“. Obsah myšlenkové mapy se především věnoval stereotypům ve společnosti a tlaku na normu chování žen stanovenou dnešní společností. Učitel v tento okamžik fungoval jako moderátor celé tvorby myšlenkové mapy a pomáhal návodnými otázkami k prohloubení témat obsažených v této kolektivní aktivitě:

- <i>Jaké formy aktivismu jsi už viděl? Jakých témat se aktivistická činnost týkala?</i>   - <i>Je lepší zvolit radikální nebo liberální přístup aktivismu?</i>   - <i>Co je to feminismus? Co o feminismu víš? Zajímá tě tato tematika?</i>   - <i>Co tě ve společnosti nejvíce štve?</i>   - <i>Co je to genderový stereotyp? Dokážeš uvést nějaké příklady?</i>   - <i>Které genderové stereotypy ve společnosti aktuálně vnímáte? Které z nich se přímo dotýkají tebe?</i>   - <i>Mluvili s tebou rodiče o této problematice? Otvírají toto téma i ostatní učitelé ve výuce?</i>   - <i>Vnímáš toto téma jako tabu? Proč?</i>   - <i>Existuje možnost, jak tyto stereotypní představy můžeme eliminovat?</i>   - <i>Myslíš, že tato forma aktivismu nazývaná craftivismus je efektivní?</i>

Po společné tvorbě myšlenkové mapy byly studentům představeny současné umělkyně věnující se aktivismu za pomoci jednoduché výšivky. Nechybělo představení aktivistického hnutí zvané craftivismus, které pojí aktivismus a

rukodělné techniky jako pletení nebo vyšívání. Na příkladech současných umělkyně jako je Rufina Bazlová nebo slovenská ženská skupina Kundy Crew byla přiblížena technika křížkového stehu a symbolika červené barvy, která byla klíčová pro zadání výtvarného úkolu studentům. Také jsme analyzovali využití jednoduchého textu nebo úderného slova, které vyjadřuje mé aktivistické myšlenky. Po ukončení analýzy byl studentům představeno konkrétní zadání výtvarného úkolu a kritéria hodnocení.

2. Vlastní transformace výtvarné aktivity – Studenti byli upozorněni na časovou dotaci čtyř vyučovacích hodin na realizaci úkolu. Celá realizace úkolu i s úvodní a závěrečnou hodinou trvala 6 týdnů. Stejně jako v předchozí implementaci úkolu jim byl umožněn přístup k informacím ve formě myšlenkové mapy. Studenti se ptali na klíčové otázky – *Co si představuju pod pojmem aktivismus? Jakému tématu bych se ve své výšivce chtěl/a věnovat? Jakým heslem se mi nejlépe podaří předat svou myšlenku ostatním? Dokážu si zvolené témat obhájit před ostatními?* Nejprve bylo studenty vybráno téma a konkrétní heslo nebo text, který budou chtít přenést na panamu. Tento načrtnutý text vyšívali červenou bavlnkou na panamu o rozměrech 15x15 cm. Žáci byli během celé aktivity pravidelně obcházeni, aby konzultovali jejich práce a mohli dosáhnout nejlepšího vyjádření.

3. Prezentace finální výtvarné aktivity a reflexe – Oproti prvnímu úkolu byl pro reflexi výtvarné aktivity zvolený reflektivní dialog, kdy je reflexe založena na společném rozhovoru mezi učitelem a žáky a žáky navzájem. Společně s žáky bylo rozhodnuto, že své aktivistické výšivky chtějí představit i ostatním studentům. Z tohoto důvodu bude uspořádána vernisáž těchto výšivek. Zde bude představen záměr studentů ostatním studentům a rodičům doplněný výtvarným workshopem.

REFLEXE ÚČASTNÍKŮ AKTIVITY

Student č. 1

„Jsem opravdu vděčná, že se tato témata konečně otevírají i ve škole. Mám spoustu věcí, které mě trápí, a za které bych chtěla nějakým způsobem bojovat, ale nevěděla jsem jak. Často se vyjadřuji k různým diskuzím na Twitteru, ale stále jsem měla pocit, že to není to,

jak bych se chtěla do nějaké aktivistické činnosti zapojit. Z tohoto důvodu mi přijde tato forma skvělá. Můžu vytvořit slogan, který je jasný pro širokou veřejnost, ale zároveň tvořím i něco hmatatelného a vizuálně hezkého, než jen pouhá slova na sociálních sítích.

Je spousta věcí, které bych v českém prostředí chtěla změnit, ale mám pocit, že se tu máme velmi dobře a i přes pár různých překážek je rovnost mezi ženami a muži na dobré cestě. Bohužel ženy na Blízkém východě mají mnohem horší život a práva žen ve spoustě zemí Blízkého východu ani neexistují, což mě neskutečně rozčiluje.

Nedávno došlo k incidentu, kdy byla zabita dvaceti dvouletá iránská Kurdka Masha Amini, která byla zadržena policií, protože měla špatně nasazený hidžáb. Policisté ženu praštili obuškem do hlavy a následně upadla do kómatu a po několika dnech zemřela. Ještě téhož dne začaly protesty. Co se mi opravdu líbilo, bylo to, že spousta žen protestovalo tak, že tancovaly kolem ohně a házely do něj své šátky nebo si stříhaly vlasy.

Chtěla jsem také nějakým způsobem vyjádřit svou podporu, protože mě tyto zprávy velmi zasáhly. Proto jsem byla tématem výtvarného úkolu úplně nadšená a opravdu mě bavila práce na mé výšivce. Po tom, co nám paní učitelka představila craftivismus a umělkyni Rufinu Bázlovou, jsem hned věděla, že to je skvělý nástroj pro vyjádření odporu. Vysvětlení symboliky červené barvy paní učitelkou bylo skvělým podtržením mého vybraného tématu, protože jsem chtěla něčím vyjádřit symbol prolité krve žen, které zemřely při protestech za Mashu Amini.“

Student č. 2

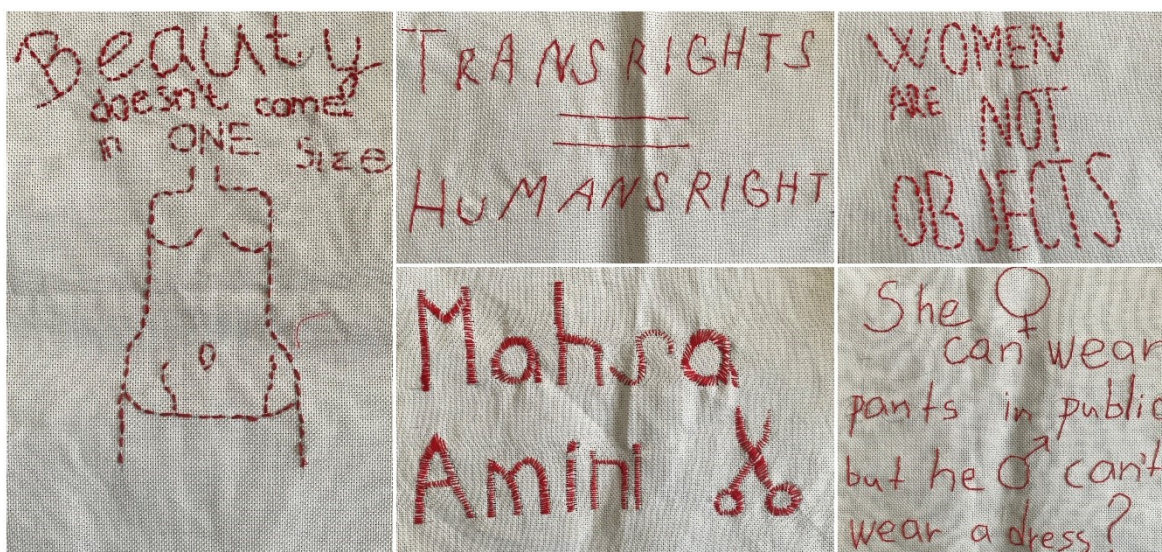
„Nejprve bych začala tím, že mě tento úkol velmi bavil, a klidně bych si ho ráda zopakovala. Nejvíce mě bavila ta debata před zahájením samotného výtvarného úkolu, jelikož jsem měla poprvé pocit, že nás nějaký učitel poslouchá a zajímá se o naše problémy, zájmy a názory. Byla tam tak skvělá atmosféra, že jsem se nebála cokoli říct, protože jsem měla pocit, že nás paní učitelka bere jako rovné a nevnímá nás jako děti bez názoru.

Při vyslovení tématu „Co mi ve společnosti vadí?“ jsem hned věděla, na co se chci zaměřit. Je to věc, nad kterou přemýšlím často, a dotýká se mě a mých kamarádek velmi často, a je nám to velmi nepříjemné. Rozhodla jsem se tedy pro vyšití věty – „Women are not objects“, která symbolizuje to, že my jako ženy jsme často vnímány muži jako objekty. Říkají nám, jak

se máme chovat nebo jak se máme oblékat. Často na nás na ulici pokřikují narážky na náš vzhled. Dokonce se mi několikrát stalo, že na mě cizí muž bez mého dovolené sahal. Jednou se mi to stalo ve vlaku, a podruhé na diskotéce. Bylo mi to velmi nepříjemné, a je to věc, kterou bych ve společnosti opravdu ráda změnila, protože se nechci o sebe bát, když jdu někam sama. Nejvíce mi na celé situaci vadí, že většina lidí vám stejně řekne, že si za to ta slečna může sama kvůli tomu, co má na sobě, místo toho, aby kritizovali nevhodné chování muže.“

Student č. 3

„Během počáteční diskuze zaznělo mnoho témat vztahujících se na práva žen, nároky na vzhled, body positivity a další aktuální témata z pohledu žen. Jako jediný kluk ve skupině jsem se rozhodl zaměřit na to, co mě štví ve společnosti v souvislosti se stereotypy týkajících se mužů. Myslím si, že tyto stereotypy si často vytváříme sami muži, protože mnoho z nás považuje přehnanou maskulinitu za ideální podobu mužství. Já vnímám toto chování a očekávání jako toxické. Myslím si, že tyto stereotypy platí v českém prostředí ještě o trochu víc. Myslím si, že oblečení by nemělo být rozdělováno podle pohlaví a proto jsem se rozhodl pro vyšití otázky „She can wear pants in public but he can't wear a dress?“. Často se mi líbí různé sukně nebo šaty a často přemýšlím o tom, že bych si je chtěl vzít ven, ale nedovedu si představit, že by to v Česku, zejména v malém městě, jako je Beroun, by bylo přijatelné. Byl bych rád, kdyby se to změnilo, a časem bychom oblečení nevnímali stereotypně, ale používali ho jako nástroj k co nejlepšímu vyjádření našeho módního vkusu a identity.“

2.4 Kolektivní výšivka – Já a moje místo ve společnosti

VÝTVARNÝ ÚKOL: Já a moje místo ve společnosti - „*Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého.*“

KLÍČOVÁ SLOVA: Kolektivismus, Aktivismus, Identita, Sebepojetí

MEZIOBORVÉ VZTAHY: Občanská výchova, Pracovní činnosti, Výchova ke zdraví

NÁMĚT A TÉMATICKÝ OKRUH:

- **Kolektivismus** = Jedinec integrován do silné sociální skupiny. Jejich primárním cílem vždy je skupina a loajalita jejích členů. Některé kultury jako třeba Japonsko jsou založené právě na kolektivismu, tedy upřednostňují skupinu nad jedince. Výsledná práce není vnímána jako úspěch jedné osoby, ale jako výsledek zásluhy celé skupiny. Důležitým prvkem je také společné rozhodnutí ve skupině.
- **Aktivismus** = viz didaktický rozbor – Co mi ve společnosti vadí?
- **Sociální interakce** = Proces, který spočívá v působení jedince na jiného jedince nebo skupinu. Tento proces může být verbální, ale i neverbální. Jde o jakoukoli formu setkání mezi jedinci.
- **Identita** = viz didaktický rozbor – Ideální model ženy skrz mé vnímání světa
- **Sebepojetí** = Jedná se o vnímání fyzických, sociálních a osobnostních rysů sebe sama. Osobní hodnocení založené na sociálním vnímání, kdy hledáme ideální já. Dospívání je pro utváření sebepojetí klíčové, jelikož ovlivňuje jeho budoucí úspěch, uznání a experimentování se sociálními rolemi.

ZÁMĚR A CÍL:

Tento úkol představuje vrchol didaktické řady zaměřené na výšivku a aktivismus. Plánuje se jeho začlenění do workshopu, který bude součástí výstavy výšivek studentů devátých tříd. Rukodělný workshop bude veden účastníky předchozích dvou úkolů. První část bude věnována prezentaci studentů, kteří představí své poznatky o genderových stereotypch a aktivismu z předchozích hodin.

Tento úkol má flexibilní koncept, aby mohl fungovat jak v rámci didaktické řady, tak i samostatně. Celkový záměr výtvarné aktivity spočívá v symbolickém aktu kolektivismu,

inspirovaném tvorbou italského umělce Rubena Montiniho. Ten realizoval v členských zemích EU kolektivní výšivku spojenou s prvky performance.

Cílem celého procesu je, aby všichni účastníci vernisáže současně pracovali na svých výšivkách v rámci jednoho textilního plátna. Podobně jako v *Montiniho Questo anonimato e 'sovversio*, i zde vznikne velká výšivka, která nese prvky kolektivní performance. Hlavním tématem je otázka „*Já a mé místo ve společnosti*,” která se hlouběji zabývá identitou a sebepojetím.

Každý z účastníků se zamyslí nad sebou samým – jak vnímá svou identitu a vlastní existenci, zda je spokojen se svými vizuálními a osobnostními rysy, a kde je jeho místo ve společnosti. Na základě těchto úvah si vybere místo na textilní látce, kde chce tvořit svou výšivku. Zvolí si motiv, který nejlépe vyjadřuje jeho myšlenky. Kolektivní vyšívaná koláž bude sloužit jako vizuální reprezentace individuálních pohledů na identitu a místo ve společnosti. Která povede k reflektivnímu dialogu po skončení workshopu.

INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA:

- Ruben Montini
- Kundy Crew
- Arpilleristas
- Fuentes Rojas - Madres de Plaza de Mayo
- Michal Pěchouček

ČASOVÁ DOTACE A CÍLOVÁ SKUPINA:

- **5 x 45 minut** – Úkol je koncipován jako celodenní závěrečný workshop určen nejen pro studenty v rámci pořádané vernisáže, který uzavírá celou didaktickou řadu. Tento workshop pracuje s myšlenkou kolektivního těla.
- **Základní škola** - 9. ročník

POMŮCKY:

- Panama, červená bavlnka, tužka, jehla

ZADÁNÍ AKTIVITY

- Poslechni si přednášku ostatních studentek

- Inspiruj se tvorbou Rubena Montiniho
- Najdi si na výšivce své vlastní místo
- Zamysli se sám nad sebou a svou identitou
- Svůj nápad transformuj do kolektivní výšivky
- V neposlední řadě svou myšlenku reflektuj v závěrečné diskusi

OČEKÁVÁNÉ VÝSTUPY PRO DIDAKTICKOU ŘADU (RVP ZV)

- *„Žák vybírá, vytváří a pojmenovává prvky vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé prvky a jejich vztahy pro získání osobitých výsledků.“*
- *„Žák zaznamenává vizuální zkušenost, i zkušenosti získané ostatními smysly, zaznamenává podněty z představ a fantazie VV-9-1-03 zachycuje jevy a procesy v proměnách a vztazích.“*
- *„Žák vybírá, kombinuje a vytváří prostředky pro vlastní osobité vyjádření“*
- *„Žák interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků.“*
- *„Žák ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření.“*

KLÍČOVÉ KOMPETENCE PRO DIDAKTICKOU ŘADU (RVP ZV)

Kompetence k řešení problémů:

- *vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností.*
- *vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.*

- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí.*

Kompetence komunikativní:

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.*

Kompetence občanská:

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.*
- *chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*

Kompetence sociální a personální:

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.*

2.5 Reflexe didaktické řady

Didaktická řada byla vytvořena s cílem oslovit studenty devátého ročníku 2. ZŠ a MŠ v Berouně, přičemž možnost realizace úkolů byla zamýšlena i na nižších stupních gymnaziálního vzdělávání. Před započítím celého projektu byli informováni všichni rodiče studentů devátých ročníků, abychom předešli možným problémům spojeným s otázkami identity a genderu. Původní záměr pracovat s úkoly ve dvou kompletních třídách byl upraven poté, co byl proveden sociometrický dotazník s cílem posoudit klima ve třídě. Bohužel, v žádné z tříd nebylo prostředí dostatečně bezpečné pro provedení úkolů, a to vzhledem k citlivosti diskutovaných témat. V spolupráci s vedením školy a školním poradenským pracovištěm včele s metodikem prevence a školním psychologem jsme se rozhodli realizovat úkoly na dobrovolnickém principu. I přesto, že jsme původně očekávali vyšší zájem žáků o účast, nahlížíme na tento krok pozitivně, protože nám umožnil poskytnout individuální přístup ke všem žákům.

Do projektu se nakonec zapojilo 11 studentů, z toho 10 dívek a 1 chlapec. Přestože byl vysvětlen cíl a záměr úkolů, většina chlapců vyjádřila svůj postoj, že je úkol koncipován spíše pro ženy, a to jak z hlediska tématu, tak zvolené techniky. Jeden z chlapců dokonce zdůraznil, že nevidí důvod, proč by měl vyšívání praktikovat, protože není gay. Toto tvrzení podpořilo dalších 5 studentů. Potvrdilo se tedy, že vyšívka stále nese stigma jako ženské řemeslo, a mužská účast v ní je spojována s feminizací muže a homosexualitou. Během komunikace s žáky bylo také zřejmé, že genderová problematika je pro chlapce citlivým tématem, a nejsou příliš otevření diskusi.

Podařilo se nám úspěšně realizovat první dva úkoly didaktické řady. Obě aktivity propojily tematickou, konceptovou a kompetenční vrstvu (viz tabulka). Hlavním úspěchem bylo vytvoření kolektivní diskuse spojené s tvorbou myšlenkových map k daným tématům. Díky příjemné atmosféře ve skupině se všichni účastníci aktivně zapojili do diskuse a umožnili nám podrobně analyzovat otázky identity, genderových rolí a stereotypů. Bylo fascinující sledovat, jak žáci ve věku 14-15 let přistupují k těmto otázkám a jak hluboce je pro ně tato problematika relevantní.

Tematická vrstva	Gender, Identita, Textilní tvorba
Konceptová vrstva	Genderové stereotypy, Sociální role, Feminita, Žena, Aktivismus, Feminismus, Výšivka
Kompetenční vrstva	Verbální reflexe, Kritické myšlení, Kolektivní diskuse, Tvorba myšlenkových map, Utváření postojů a hodnost, Vytváření uměleckého, informačního a vizuálního přehledu

V prvním úkolu, který se týkal ideálu ženy z mé perspektivy, studenti projevili větší preciznost než při druhém úkolu, a to především díky svému seznamování se s technikou výšivky. Oba úkoly, kromě podněcování kritického myšlení, byly pro účastníky i významnou lekcí trpělivosti a sebekontroly. Z jejich zapojení a přístupu k práci bylo zřejmé, že výšivka představuje meditativní a dokonce terapeutickou činnost, zvláště kvůli její pomalosti a opakující se činnosti.

Vzhledem k tomu, že oba úkoly byly realizovány bezprostředně po sobě, studenti aktivně pracovali na výšivce po dobu přibližně 10 vyučovacích hodin, což představuje více než 6 týdnů. Na konci projektu byla na žácích patrná únavová zátěž. Pozitivní stránkou však je, že poslední úkol projektu bude uskutečněn až v únoru 2024 v rámci projektového dne. Tímto opatřením dostanou studenti možnost odpočinout si od repetitivní činnosti vyšívání a mohou si lépe uspořádat jejich nové poznatky ze společné analýzy zvolených témat pro jejich následnou výtvarnou transformaci.

3 Praktická část

Praktická část propojuje teoretický a didaktický přístup za využití publikace od Právničky Šárky Homfray s názvem „*Proč jsme tak našťvané?*“. V rámci této části je navržen originální výtvarný projekt ve formě vyšívaných placek, sloužící jako prostředek tichého protestu proti genderovým problémům. Každá placka zastupuje klíčové téma, včetně genderových stereotypů ve školách, tlaku na nalezení partnera, očekávání mateřství, idealizace ženské krásy a fenoménu gender pay gap.

Šárka Homfray vystudovala obor Právo a právní věda na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (2007) a v současné době studuje Genderová studia na Fakultě humanitních studií téže univerzity. Od roku 2017 je právničkou Odborového svazu státních orgánů a organizací, místopředsedkyní Výboru ČMKOS pro rovné příležitosti žen a mužů a členkou Ženského výboru Evropské odborové konfederace. Věnuje se zejména pracovnímu a služebnímu právu, zabývá se mimo jiné nerovným zacházením a diskriminací, genderovými aspekty práva a světa práce. Orientuje se i na budoucnost práce a její proměny, zajímají ji stereotypy a generalizace a jejich vliv na náš život.

Kniha "Proč jsme tak našťvané?" od Šárky Homfray se zabývá společenským postavením žen v současném Česku. Autorka prostřednictvím čtyřadvaceti esejů analyzuje a popisuje genderové rozdíly, které ovlivňují životní volby, výchovu, a profesní dráhy žen a mužů v české společnosti. Šárka Homfray vychází z vlastních zkušeností, zkušeností žen ve svém okolí a také z četných společenskovědních výzkumů a analýz, především těch českého původu. Kniha se zaměřuje na různé oblasti života, jako jsou škola, práce, věda, politika a zdravotnictví, a ukazuje, jak se genderové nerovnosti projevují v každodenním životě. Cílem knihy je verbalizovat vztek, který ženy pociťují v důsledku neférového systému, a navrhnout účinné strategie vedoucí k pozitivním změnám v české společnosti. Autorka se s ironií vlastní komentuje genderové nerovnosti a snaží se podpořit čtenáře k uvědomění si těchto problémů a k aktivnímu přístupu k jejich řešení. (Homfray: 2022, str. 7 – 18)

Autorka zmiňuje, že společnost vnímá feminismus západním světě jako překonaný, jelikož jsou si ženy a muži rovni, ale rovnost podle zákona podle autorky neznamená rovnost faktickou v každodenním životě. Opírá se o každoroční výzkumy Evropského institutu pro rovnost žen a mužů, který analyzuje rovnost v oblastech práce, peníze, vzdělání, čas, moc a

zdraví. Česká republika se v tomto indexu v roce 2023 umístila s 57,9 body ze 100 na 25. v EU z 27 účastněných států. Skóre bodového indexu České republiky je o 12,3 bodu nižší než skóre celé EU. Od roku 2010 se skóre pro Českou republiku zvýšilo pouze o 2,3 bodu. Česká republika se sice zlepšuje v oblasti rovnosti pohlaví, ale vyvíjí se mnohem pomaleji než ostatní členské státy Evropské unie. I když došlo ke zlepšení skóre indexu rovnosti žen a mužů, stále zůstává trvale a výrazně nižší než průměr EU a od roku 2020 jsme si v indexu pohoršili o tři příčky.

Navzdory více než sto letům od založení první republiky stále v českém prostředí existuje vnímání mužů a žen jako dvou odlišných entit v oblasti financí a pracovních příležitostí. Pohlaví, věk a vzdělání jsou hlavními faktory, které ovlivňují tuto segregaci, přičemž ženy staršího věku, samoživitelky a jednotlivci s nižším vzděláním patří mezi nejvíce znevýhodňované skupiny. Podle výzkumu z roku 2019 o rovném odměňování žen a mužů v české společnosti má většina veřejnosti zkreslený pohled na nerovnosti mezi oběma pohlavími, což Homfray zdůrazňuje ve své práci. Kromě pracovních příležitostí a finančního ohodnocení ženy také vnímají nerovnováhu při rozdělování domácích povinností. (Homfray: 2022, str. 7 – 18)

Česká feministická debata se posledních 30 let realizovala pouze v akademických a aktivistických kruzích. Autorka je tedy otevřena diskusi o možnostech a limitech možné změny se širokou veřejností, jelikož se řešení genderových problémů v českém prostředí dostatečně nepromítá do politiky a veřejných sfér. Mainstreamový feminismus dnešní doby, přitom nabízí mladé generaci vodítko jak chápat dnešní společnost, ale i sám sebe.

3.1 Vyšívání placky jako forma tichého protestu

Výtvarné návrhy praktické části by měly být jakýmsi ilustracemi ke genderové nerovnosti a stereotypům v soudobé společnosti, které Homfray v publikaci zmiňuje. Dlouho jsme se zamýšleli, jak propojit tuto tematiku s výšivkou tak, aby byla výrazná a všudypřítomná ve veřejném prostoru. Došli jsme k závěru, že efektivním způsobem, jak upozornit na tyto problémy a zároveň zapojit výšivku do uměleckého a aktivistického kontextu, jsou vyšívání placky s připínacím špendlíkem. Tyto jakési odznaky začaly být populární v 60. a 70. letech 20. století, jelikož sloužily jako symbol protestu mezi studenty a hippies. Příchod hudební skupiny Sex Pistols a punku v roce 1976 dal plackám nový význam jako nezbytný prvek v

módě. Vyšívané placky tedy mohou vyjádřit jakýsi tichý protest proti genderové problematice v českém prostředí. Každý z nás si může placku jednoduše připnout na oděv a nosit je všude s sebou ve veřejném prostoru a zároveň zastává funkci módního doplňku.

Projekt lze snadno přizpůsobit do formy výtvarného úkolu v rámci výtvarné výchovy pro nižší ročníky gymnázia i poslední ročníky základních škol. Jedinou potenciální komplikací při realizaci projektu může být absence stroje na výrobu placek v dané vzdělávací instituci.

Na přiloženém obrázku lze pozorovat koncept pěti výšivek, zastupujících pět klíčových témat, jež Homfray ve svém díle představuje. S cílem propojit tento vizuální koncept s teoretickou a didaktickou částí diplomové práce, jsme se opět rozhodli inspirovat tvorbou umělkyně Rufiny Bázlové. Konkrétně jsme si vybrali koncepci a symboliku bílé a červené barvy, které jsme již detailně rozebrali v předchozích kapitolách. Vybrané barvy nesou nejen symbolický a aktivistický význam, ale také působí vizuálně čistým dojmem.

První výšivka „*I holky zlobí a dostávají pětky*“

představuje problematiku genderových stereotypů ve školním prostředí. Chce poukázat na nerovný přístup pedagogů k žákům na základě jejich pohlaví. Už od předškolního vzdělávání je u dívek předpokládáno, že jsou hodnější, pořádnější a lépe se učí. Tento předpoklad je založen na faktu, že dívky oproti chlapcům jsou od útlého věku vedeny k podřízení se ostatním lidem a submisivitě, tudíž snadněji naplňují představy a požadavků pedagogů. Výsledkem může být závislost jejich úrovně sebevědomí na

hodnocení druhých. U chlapců je nevhodné chování komentováno slovy „oni jsou prostě takoví“ u dívek je nežádoucí chování často vnímáno jako narušení ženské identity. Ještě silněji než v mateřské škole můžeme tyto stereotypní předpoklady pocítit na základních školách. Tyto stereotypní představy jsou často tak zvnitřněné, že s nimi pedagogové pracují jako s faktem, tudíž vůbec nepracují s individualitou každého žáka. Chlapci jsou automaticky spojováni s dobrými výkony v matematice nebo fyzice, naopak dívkám jsou přisuzovány humanitní obory. Díky svým lepším ohodnocením se dívky častěji dostávají na gymnázia a vysoké školy, ale přesto, že jsou ženy jako studentky úspěšnější, tak mají horší přístup k vysokým pozicím v zaměstnání, jelikož je ženská práce tradičně vnímána jako méně hodnotná a zaměstnání v humanitních oborech bývá vnímáno jako přinášející menší přínos pro společnost. (Homfray: 2022, 19-30)

Výšivka „*Mami, jak být správnou manželkou?*“

reflektuje tlak, který společnost vyvíjí na ženy ohledně nalezení si partnera na dlouhodobý vztah a očekávání, jak by se měly chovat, aby odpovídaly ideálu „*správné manželky*“ v dané společnosti. Manželství, jako společenský konstrukt, se začleňuje do normativních struktur, ačkoliv moderní společnost přistupuje k uzavírání manželství s větší tolerancí než v minulosti. Sociální normy spojené s manželstvím

zahrnují aspekty jako pohlaví, monogamie a založení rodiny. Pokud manželský pár splňuje tyto společenské očekávání, bývá vnímán jako šťastný. Nicméně není pravda, že lidé ve vztahu jsou automaticky šťastnější, a že neuspokojivý vztah je lepší než single život. Toto očekávání společnosti, zejména pak rodiny, může ženy tlačit k nalézání dlouhodobého partnera jen kvůli tomu, že se to od nich očekává. Jsou jim předkládány rady ohledně toho, jak se chovat – co si oblékat, jak dávat najevo svou potřebu po muži, jak poskytovat partnerovi dostatek prostoru a času, a především ať jsou vděčné. Tyto společenské normy mohou ženy někdy vést k tomu, že si vybírají partnera pouze z pocitu povinnosti, s nímž jsou schopny alespoň nějakým způsobem vydržet. Avšak pro některé ženy může být život

jako svobodná žena ve společnosti mnohdy atraktivnější alternativou. (Homfray: 2022, 31-44)

Placka „*Koukni, už i ona má dítě!*“ reflektuje stereotyp ve společnosti, který považuje mateřství za jediné oprávněné poslání ženy. V českém kontextu je míra bezdětnosti žen stále poměrně nízká, avšak je důležité zdůraznit, že některé ženy nevolí bezdětnost z vlastního rozhodnutí. Nelze předpokládat, že každá žena automaticky touží po mateřství. Podle Homfray je mateřství, stejně jako manželství, společenským konstruktem, který začal nabývat významu až koncem 19. století v souvislosti s poklesem porodnosti. Dnešní podoba mateřství není zcela přirozená a lze ji chápat jako konstrukt moderní doby. Mít děti by nemělo být vnímáno jako povinnost, a existuje mnoho důvodů, proč některé ženy a páry volí bezdětný život. Tyto důvody mohou zahrnovat nespokojenost se společností, upřednostňování kariéry, obavy o klimatické změny, ekonomické faktory a další. Je důležité respektovat různorodost životních rozhodnutí a nevnucovat stereotypy, které mohou znevýhodňovat ty, kteří si vybírají jinou cestu. (Homfray: 2022, 103-132)

Čtvrtá výšivka s názvem „*Ach jo, ty zase ale vypadáš!*“ představuje komplexní problematiku nátlaku spojeného s idealizací ženské krásy. Společenské normy, jež se týkají optimálního vzhledu žen, jsou často přísnější a náročnější než ty, jež se vztahují k mužské populaci. Trend nárůstu očekávání ohledně intenzivní péče o vlastní vzhled u žen lze sledovat od konce 20. století. Tento vývoj znamená, že ženy jsou stále více pod tlakem splnit stále komplikovanější a vyšší standardy krásy.

Bohužel jsou tato očekávání často nereálná a nesplnitelná z důvodu různorodosti a

individuálních vlastností tělesné konstituce. Exponenciální komercializace a medializace těchto norem krásy může působit destruktivně na sebevědomí žen, protože jsou neustále vystavovány dokonalým obrazům žen prezentovaným na sociálních sítích či v reklamách. Je nesporné, že sociální nátlak je natolik vysoký, že může vést k povrchním soudům o charakteristikách jednotlivců pouze na základě jejich fyzického vzhledu. Tento tlak a stres vedou nejen k problémům s psychickým zdravím, ale také k rozvoji poruch příjmu potravy, zejména u dívek v dospívajícím věku. V českém prostředí se s touto výzvou snaží bojovat iniciativa nazvaná *Za normální holky*, která aktivně osvětluje a diskutuje o problematice poruch příjmu potravy. Tato iniciativa poskytuje dívkám bezpečné prostředí, kde mohou vyjádřit své pocity. (Homfray: 2022, 189-200)

Poslední výšivka „*Chci víc než jen drobný!*“ se zaměřuje na alarmující jev nazývaný *gender pay gap* v českém pracovním prostředí. Tento fenomén odráží nerovné finanční ohodnocení žen a mužů za ekvivalentní pracovní výkon. Statistiky Eurostatu z roku 2020 ukazují, že *gender pay gap* v České republice dosahuje v průměru 16,4%. Tato čísla kvantifikují překážky, kterým ženy čelí ve světě práce, jednoznačně dokazují, že ženy nemají rovnocenné příležitosti na pracovním trhu jako jejich mužští kolegové. Je třeba zdůraznit, že tato problematika významně závisí na politické a legislativní pravomoci, což vytváří naléhavou potřebu pro změny a reformy. (Homfray: 2022, 239-250)

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo prostřednictvím důkladného historického přehledu definovat a zhodnotit současné postavení tradiční techniky vyšívání v uměleckém kontextu. Během mého výzkumu jsem využila zdroje zabývající se vyšivkou v historickém kontextu umění, což mi umožnilo porozumět historickému, kulturnímu a společenskému vývoji této techniky a její specifické pozici mezi uměním a řemeslem.

Vyšívání jako jedno z nejstarších uměleckých technik, zažívá renesanci v moderním umění. Je vnímáno spíše jako jazyk s univerzální platností, osvědčený staletou tradicí. Kulturní dějiny vyšivky ovlivňují současné umělce a jejich přístup k textilnímu materiálu. Výšivka tak získává postavení emancipovaného uměleckého prostředku, který se snaží odstranit genderové stereotypy a stát se vhodnou a zajímavou technikou pro obě pohlaví bez rozdílu.

Umělecké kolektivy s důrazem na feministické perspektivy často hledají možnost dialogu se společností, spojují manuální práce, jako je vyšívání nebo šití, do kolektivních procesů buď prostřednictvím tzv. craftivistických aktivit. Přestože může být vyšivka vnímána jako hmotné umělecké dílo, většina současných umělců ji využívá především jako proces, jehož cílem je otevřený dialog se společností. Tento dialog není pouze interakcí mezi uměleckým dílem a divákem, ale otevřenou diskusí, do které je zapojena celá komunita.

Hlavním cílem práce byla transformace těchto poznatků do výtvarné řady, která by přiblížila problematiku genderových témat dospívajícím studentům v hodinách výtvarné výchovy. Výtvarné úkoly využívající techniku vyšivky se podařilo dětem přiblížit na příkladech umělců ze současného umění. Aktivity spojené s genderovou tematikou kladou důraz na aktivizaci kritického myšlení, což umožňuje žákům zkoumat a hodnotit různé perspektivy a názory při analýze ideálu ženské krásy, genderové identity, aktivismu a genderových stereotypů. Průběh aktivit zahrnuje také reflexi vlastních prací, což podporuje sebepoznání a schopnost vnímat a hodnotit vlastní tvorbu. Skupinová vyšivka spojená s kolektivismem podněcuje spolupráci a komunikaci mezi žáky. Diskuse o tématech ideálu krásy, genderové identity a aktivismu rozvíjí schopnost vzájemného respektu a porozumění.

V praktické části práce se snažím za pomoci vyšívaných placek vizualizovat a zdůraznit různé aspekty genderových problémů, čímž můžu upozornit na tyto problémy a vytvořit

prostor pro diskuzi a reflexi. Za druhé, vytvářením výtvarného projektu, který slouží jako prostředek tichého protestu, můžu vyjádřit svůj postoj a podnítit k zamyšlení nad těmito otázkami.

V závěru mé diplomové práce mohu konstatovat, že mé zkoumání tradiční techniky vyšívání a její transformace do moderního uměleckého kontextu nesloužilo pouze k dokumentaci historie této dovednosti. Spíše jsem se snažila posunout hranice vnímání vyšívky jako pouhého řemesla směrem k vysokému umění. Skrze analýzu historie a současného umění spojeného s vyšíváním jsem identifikovala klíčové trendy a perspektivy, které se týkají genderových témat a feministického aktivismu.

Seznam použitých informačních zdrojů

HANZLÍKOVÁ, Emma a Markéta VINGLEROVÁ, ed. Pocta suknu: textil v kontextu umění. Humpolec: Nadační fond 8smička, 2018. ISBN 978-80-907185-0-0.

GREER, Betsy. Craftivism: the art of craft and activism. Vancouver: Arsenal Pulp Press, 2014. ISBN 9781551525358.

PARKER, Rozsika. The subversive stitch: embroidery and the making of the feminine. New ed. New York: I. B. Tauris, 2010. ISBN 1848852835.

FOWLER, Cynthia. The Modern Embroidery Movement. London: Bloomsbury Publishing, 2018. ISBN 9781350033313.

MCBRINN, Joseph. Queering the Subversive Stitch: Men and the Culture of Needlework. Bloomsbury Publishing, 2020. ISBN 9781472578044.

HOMFRAY, Šárka. Proč jsme tak naštvané? Praha: Wo-men, 2022. ISBN 978-80-907641-9-4.

BUSZEK, Maria Elena. Extra/ordinary: craft and contemporary art. Durham, NC: Duke University Press, 2011. ISBN 9780822347620.

PORTER, Jenelle, Louisa ELDERTON a Rebecca MORRELL. Vitamin T: threads and textiles in contemporary art. London: Phaidon Press Limited, 2019. ISBN 9780714876610.

BROWN, Pauline. Encyklopedie vyšívání: techniky. Přeložil Eva FUKOVÁ. V Praze: Metafora, 2017. ISBN 978-80-7359-524-1.

HEARTNEY, Eleanor. After the revolution: women who transformed contemporary art. New York: Prestel, c2007. ISBN 3791337327.

HORVÁTHOVÁ, Jana. Vyšívání příběhy Markéty Šestákové. Praha: Romano džaniben, 2005. ISBN 1210-8545.

REILLY, Maura a Linda NOCHLIN. Global feminisms: new directions in contemporary art. Brooklyn, NY: Brooklyn Museum, 2007. ISBN 087273157X.

PACHMANOVÁ, Martina. Neznámá území českého moderního umění: pod lupou genderu. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-613-0.

ALMEIDA 2013 - ALMEIDA, Diana V. Women and the arts: dialogues in female creativity. Bern: Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2013

ADAMSON, Glenn. Thinking through craft. London: Bloomsbury Visual Arts, [2020]. ISBN 978-1-3500- 9263-1.

MCGOVERN, Alyce. Craftivism and Yarn Bombing A Criminological Exploration. London: Palgrave Macmillan UK, 2019, 1 online resource (xv, 122 pages) : illustrations. ISBN 1-137-57991-9. Dostupné z: doi:10.1057/978-1-137-57991-1

CALDWELL, Dayna L. The Chilean Arpilleras: Changing National Politics Through Tapestry Work. Lincoln, 2012.

WEIDA, Courtney Lee. Crafting creativity & creating craft. Rotterdam, Netherlands: Sense Publishers, 2014-2014, 1 online resource (84 p.). ISBN 94-6209-839-5. Dostupné z: doi:10.1007/978-94-6209-839- 8

BOON, Sonja a Beth PENTNEY. Knitting the Feminist Self: Craftivism, Yarn Bombing and the Navigation of Feminist Spaces. Global Currents in Gender and Feminisms [online]. Emerald Publishing Limited, 2017, 21-34 [cit. 2022-03-04]. ISBN 1787144844. Dostupné z: doi:10.1108/978-1-78714-483- 520171004

BOON, Sonja, Lesley BUTLER a Daze JEFFERIES. Histories: Stitching Theory. Autoethnography and Feminist Theory at the Water's Edge[online]. Cham: Springer International Publishing, 2018, 91-96 [cit. 2022-03-04]. ISBN 3319908286. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-90829-8_13

VÁCLAVÍK, Antonín. Textil v lidové tvorbě: lidové umělecké textilie v Čechách a na Moravě = Textile folk art. 2. dopl. vyd. S. 1: Irena Voštová, 2009, 383 s. ISBN 978-80-85948-71-4.

MARKUS, Sandra. Through the Eye of a Needle: Craftivism as an Emerging Mode of Civic Engagement and Cultural Participation. ProQuest Dissertations Publishing, 2019. ISBN 9781392212868.

HENDRICKS, Corrie. *Yarnbombing, Radical Fiber Art, and Birdie Sanders: The Socialist History and Visual Language of Craft Activism*. ProQuest Dissertations Publishing, 2017. ISBN 9780355460803.

PIERSON-COX, Haley. *Feminist Stitches: Cross Stitch Kit with 12 Fierce Designs - Includes*. Minneapolis: becker&mayer! books, 2020, 1 online resource (78 pages). ISBN 0-7603-6995-X.

LEONE, Lauren. *Craft in art therapy: diverse approaches to the transformative power of craft materials and methods*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2021, 1 online resource (xxiv, 260 pages, 8 unnumbered color pages of plates) : illustrations. ISBN 1-003-05051-4.

RANI, Sunanda, Dong JINING a Dhaneshwar SHAH. *Embroidery and Textiles: A Novel Perspective on Women Artists' Art Practice*. *Rupkatha journal on interdisciplinary studies in humanities* [online]. 2021, 13(4) [cit. 2022-03-07]. ISSN 0975-2935. Dostupné z: doi:10.21659/RUPKATHA.V13N4.37

CASTRO, Laura. *Intimate and Political – Uses of Embroidery and Textile in Contemporary Portuguese Art*. *Hart* [online]. Universidad de Los Andes, 2020, (6), 150-179 [cit. 2022-03-07]. ISSN 2539-2263. Dostupné z: doi:10.25025/hart06.2020.09

MONTGARRETT, Julie. *Textile Art and Feminist Social Activism: The Daily Diminish Project*. *Textile: the journal of cloth and culture* [online]. ABINGDON: Routledge, 2017, 15(4), 396-411 [cit. 2022-03-07]. ISSN 1475-9756. Dostupné z: doi:10.1080/14759756.2017.1337378

DE LA GARZA, Armida, Claudia HERNÁNDEZ-ESPINOSA a Rosana ROSAR. *Embroidery as Activist Translation in Latin America*. *Textile: the journal of cloth and culture* [online]. ABINGDON: Routledge, ahead-of-print(ahead-of-print), 1-14 [cit. 2022-03-07]. ISSN 1475-9756. Dostupné z: doi:10.1080/14759756.2021.1962697

BEAUDRY, Mary Carolyn. *Findings the material culture of needlework and sewing*. New Haven: Yale University Press, 2006, 1 online resource (252 p.) ISBN 0-300-13480-0. Dostupné z: doi:10.12987/9780300134803

Elektronické zdroje

MUO. Tapisérie z Bayeux | Gobelínová replika Věry Mičkové [online]. 2007 [cit. 2023-10-03]. Dostupné z: <https://www.muo.cz/tapiserie-z-bayeux-gobelinova-replika-very-mickove-576/>

DŮM GOBELÍNŮ. Marie Hoppe Teinitzerová [online]. nevedeno [cit. 2023-10-04]. Dostupné z: <https://www.dumgobelinu.cz/vyznamne-osobnosti/marie-hoppe-teinitzerova.html>

ESTONIAN ACADEMY OF ART. SEMINAR 'ARTS, CRAFTS, AFFECTS' [online]. 2022 [cit. 2023-10-02]. Dostupné z: <https://www.artun.ee/en/calendar/seminar-arts-crafts-affects/>

MAJEWSKA-GÜDE, KAROLINA. ARTMARGINS. Recrafting Futures: Feminist Practices of Material Engagement [online]. 2023 [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://artmargins.com/recrafting-futures/>

MUSEO NACIONAL CENTRO DE ARTE REINA SOFIA. Fuentes Rojas. Bordando por la paz y la memoria. Una víctima, un pañuelo [online]. nevedeno [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://www.museoreinasofia.es/coleccion/restauracion/fuentes-rojas>

COCKING, Lauren. VICE. Estas activistas usan el bordado para protestar contra los asesinatos en México [online]. 2018 [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://www.vice.com/es/article/wjbw59/broadly-activistas-bordado-protestar-asesinatos-mexico>

AGUILAR, Paola. INFOACTIVISMO. Fuentes rojas: bordando por la paz [online]. 2020 [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://infoactivismo.org/fuentes-rojas-bordando-por-la-paz/>

ASOCIACIÓN MADRES DE PLAZA DE MAYO. Nuestras consignas [online]. nevedeno [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://madres.org/consignas/>

OXFORD UNIVERSITY PRESS. Interview: Noelle Mason [online]. 2017 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z: <https://global.oup.com/us/companion.websites/9780190225148/ch6/inter/i4/>

ORLANDO MUSEUM OF ART. NOELLE MASON NAMED THE RECIPIENT OF THE 2016 FLORIDA PRIZE IN CONTEMPORARY ART [online]. 2016 [cit. 2023-11-23].

Dostupné z: https://omart.org/news/news_detail/noelle_mason_named_the_recipient_of_the_2016_florida_prize_in_contemporary/

EXIBART. Fondazione MACC presenta Questo Anonimato è Sovversivo di Ruben Montini [online]. 2023 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

<https://www.exibart.com/mostre/fondazione-macc-presenta-questo-anonimato-e-sovversivo-di-ruben-montini/>

DŮM UMĚNÍ V BRNĚ. Questo Anonimato E'Sovversivo (Tato anonymita je podvratná) [online]. 2023 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

<https://www.dum-umeni.cz/questo-anonimato-e-sovversivo-tato-anonymita-je-podvratna/t5641>

URBANOVÁ, Anna. DŮM UMĚNÍ V BRNĚ. Vyšila běloruskou revoluci a její obrázky obletěly svět. Rozhovor s Rufinou Bazlovou [online]. 2020 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

<https://www.heroine.cz/spolecnost/3518-vysila-beloruskou-revoluci-a-jeji-obrazky-obletely-svet-rozhovor-s-rufinou-bazlovou>

JAKUBČÍKOVÁ, Iveta. DŮM UMĚNÍ V BRNĚ. Angažované obrázky ilustrátorky Rufiny Bazlové obletěly svět. Grafické výšivky přibližují nepokoje v jejím rodném Bělorusku [online]. 2020 [cit. 2023-11-23]. Dostupné z:

<https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/angazovane-obrazky-ilustratorky-rufiny-bazlove-obletely-svet-graficke-vysivky-priblizuji-nepokoje-v-jejim-rodnem-belorusku>

BAZLOVÁ, Rufina. VYZYVANKA. About the project [online]. neuvědno [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.vyzyvanka.com/#aboutProject>

ALBERTI, SARAH. WELTKUNST. DEMOKRATIE BLEIBT HANDARBEIT [online]. 2022 [cit. 2023-11-25]. Dostupné z:

<https://www.weltkunst.de/ausstellungen/2022/09/rufina-bazlova-belarus-kunstverein-dresden>

GASK. Nitě odporu – Rufina Bazlova [online]. 2023 [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://gask.cz/vystava/nite-odporu-rufina-bazlova/>

ČESKÝ ROZHLAS VLTAVA. Výšivky, které odrážejí život ve městě. Není to žádný relax u televize, jedna zabere i šedesát hodin, říká Ivana BRO Kocmanová [online]. 2021 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/vysivky-kttere-odrazeji-zivot-ve-meste-neni-zadny-relax-u-televize-jedna-zabere-i-8649339>

BÍBOVÁ, Tereza. CZECH DESIGN. Bydlet jako designér. Na pražské sídliště chtěla přenést eklektický styl bytů v New Yorku, život tu ale připomíná vesnici, říká tvůrkyně výšivek Bro. [online]. 2023 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/bydlet-jako-designer-na-prazske-sidliste-chtela-prenest-eklekticky-styl-bytu-v-new-yorku-zivot-tu-ale-pripomina-vesnici-rika-tvurkyne-vysivek-bro>

STEJSKALOVÁ, TEREZA. ALARM. Kundy Crew vytváří nové tradice [online]. 2015 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2015/05/kundy-crew-vytvari-nove-tradice/>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. Na zdi pod Letenskými sady v Praze visí výšivky s feministickými hesly [online]. 2015 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://art.hn.cz/c1-63954130-artwall-vystava>

MORGANOVÁ, Pavlína. ARTLIST. Michal Pěchouček [online]. 2005 [cit. 2023-11-28]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/michal-pechoucek-186/>

MORGANOVÁ, Pavlína. GHMP. Michal Pěchouček: Hodiny v umění [online]. 2011 [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/vystavy/michal-pechoucek-hodiny-v-umeni/>

CHALÁNKOVÁ, Vendula. Vyšívání SMS zprávy [online]. 2004 [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <http://vendulachalankova.cz/item/vysivane-sms-zpravy/>

Seznam obrázků

Obr. 1 The John of Thanet Panel, Unknown, 1300-1320, England

<https://www.vam.ac.uk/exhibitions/opus-anglicanum-masterpieces-of-english-medieval-embroidery>

Obr. 2 The Thornton Chasuble, 1510-1533

<https://www.vam.ac.uk/exhibitions/opus-anglicanum-masterpieces-of-english-medieval-embroidery>

Obr. 3 Výjev z tapiserie z Bayeux zobrazující biskupa Oda, jak shromažďuje vojsko vévody Viléma během bitvy u Hastingsu v roce 1066

https://en.wikipedia.org/wiki/Bayeux_Tapestry#/media/File:Odo_bayeux_tapestry.png

Obr. 4 Replika tapiserie z Bayeux od Věry Mičkové v křížové chodbě Arcidiecézního muzea Olomouc

<https://www.muo.cz/tapiserie-z-bayeux-gobelinova-replika-very-mickove--576/>

Obr. 5 Úryvek z časopisu Harper's Bazaar z roku 1874

https://reader.library.cornell.edu/docviewer/digital?id=hearth4732809_1427_035#page/4/mode/1 up

Obr. 6 Hannah Höch - Krejčovská květina 1920

<https://whatkittysawtoday.files.wordpress.com/2014/02/hannah-hoche28094taylors-flower-1920.jpg>

Obr. 7 Penelopa s tkalcovským stavem, cca 440 př. n. l.

<https://www.college.columbia.edu/core/content/penelope-loom-attic-red-figure-cup-side-b-c-440-bce>

Obr. 8 The British Workman, Prosinec 1867

MCBRINN, Joseph. Queering the Subversive Stitch: Men and the Culture of Needlework. Bloomsbury Publishing, 2020. ISBN 9781472578044.

Obr. 9 Ernest Thesiger

<https://images.app.goo.gl/jYJVFX4w55z1QpFh8>

Obr. 10 Časopis Xstitch – Jamie Chalmerse

<https://xstitchmag.com/>

Obr. 11 Janie Terrero – Protestní vyšívání látky, 1912

<https://decoratingdissidence.com/2020/06/12/janie-terrero-holloway/>

Obr. 12 Pozvánka na seminář: Arts, Crafts, Affects: Documenting HerStories and Worldbuilding, 2022

<https://www.artun.ee/en/calendar/seminar-arts-crafts-affects/>

Obr. 13 Prezentace #FramedinBelarus (Rufina Bazlova a Sofía Tocar), Estonská akademie umění, 2022

<https://artmargins.com/recrafting-futures/>

Obr. 14 Prezentace Katrin Mayerové, Estonská akademie umění, 2022

<https://artmargins.com/recrafting-futures/>

Obr. 15 Mare Tralla ve stánku Natty Peeps na Greenwich Market

<https://artmargins.com/recrafting-futures/>

Obr. 16 Hnutí Fuentes rojas: Bordando por la paz v Mexiku, 2015

<https://www.ladobe.com.mx/2014/09/bordados-de-paz-memoria-y-justicia/>

Obr. 17 Demonstrace Mexiko 2011

<https://www.museoreinasofia.es/coleccion/obra/bordando-paz-memoria-victima-panuelo>

Obr. 18 Členka kolektivu Fuentes Rojas, která drží vyšívání kapesník na památku anonymní oběti z Chihuahua v roce 2011

<https://www.vice.com/es/article/wjbw59/broadly-activistas-bordado-protestar-asesinatos-mexico>

Obr. 19 Výstava vyšívání kapesníčku v Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, 2017

<https://www.museoreinasofia.es/coleccion/restauracion/fuentes-rojas>

Obr. 20 Mireya Rodríguez - El Encadenamiento (Spoutání), 1989

CALDWELL, Dayna L. The Chilean Arpilleristas: Changing National Politics Through Tapestry Work. Lincoln, 2012.

Obr. 21 Violeta Morales - Verdad y Justicia (Pravda a spravedlnost), 1989

CALDWELL, Dayna L. The Chilean Arpilleristas: Changing National Politics Through Tapestry Work. Lincoln, 2012.

Obr. 22 Symbol protestů Madres de Plaza de Mayo – Bílý šátek s modrou výšivkou

https://es.wikipedia.org/wiki/Madres_de_Plaza_de_Mayo#/media/Archivo:Museo_del_Bicentenario_-_Pa%C3%B1uelo_de_las_Madres_de_Plaza_de_Mayo.jpg

Obr. 23 První protestní akce skupiny Madres de Plaza de Mayo, 1976

<https://www.argentina.gob.ar/derechoshumanos/argentina-te-busca/abuelas-de-plaza-de-mayo>

Obr. 24 Protest skupiny Madres de Plaza de Mayo, 2018

<https://madres.org/consignas/>

Obr. 25 Vyšívání roušky na figuríně ve výloze obchodu v londýnské čtvrti Shoreditch

<https://www.theguardian.com/world/2019/jul/28/craftivism-protest-women-march-donald-trump>

Obr. 26 Workshop hnutí Craftivist Collective

<https://craftivist-collective.com/our-story/>

Obr. 27 Manifest craftivismu vytvořen skupinou Craftivist Collective

<https://craftivist-collective.com/our-story/>

Obr. 28 Noelle Manson – Love Letters

<https://noellemason.com/artwork/1816798-Love%20Letters.html>

Obr. 29 Noelle Manson – Boys on Film – Nothin Much Happend Tody (Eric and Dylan)

<https://noellemason.com/section/508888-Nothing%20Much%20Happened%20Today.html>

Obr. 30 Realizace projektu Questo anonimato e´ sovversivo

<https://www.dum-umeni.cz/questo-anonimato-e-sovversivo-tato-anonymita-je-podvratna/t5641>

Obr. 31 Ruben Montini - Questo Anonimato è Sovversivo, 2017 -2023

<https://www.exibart.com/mostre/fondazione-macc-presenta-questo-anonimato-e-sovversivo-di-ruben-montini/>

Obr. 32 Rufina Bazlova – Streets of Belarus, 2021

<https://www.vyzyvanka.com/gallery/solidarity-events-and-people>

Obr. 33 Ukrajinský prezident Volodymyr Zelensky oblečený v košili od Rufiny Bazlové

<https://www.voiceofbelarus.org/belarus-news/zelensky-wears-a-vyshyvanka-shirt-designed-by-belarusian-artist/>

Obr. 34 a 35 Rufina Bazlova – MZKT workers (vlevo) a Solidarity T-shirt (vpravo), 2020

<https://www.vyzyvanka.com/gallery/luka-and-his-retinue>

Obr. 36 a 37 The female triumvirate (vlevo) a Svetlana is my president (vpravo), 2020

<https://www.vyzyvanka.com/gallery/solidarity-events-and-people>

Obr. 38 Rufina Bazlova a Outpost v Drážďanech

<https://www.artemorbida.com/rufina-bazlova-outpost/?lang=en>

Obr. 39 Vernisáž výstavy Nitě odporu v centru GASK

<https://gask.cz/vystava/nite-odporu-rufina-bazlova/>

Obr. 40 Ivana Kocmanová (Bro.) – This my war too, 2022

<https://www.by-bro.com/my-war>

Obr. 41 Skupina Kundy Crew v rámci projektu pro Art wall gallery v Praze

<https://art.hn.cz/c1-63954130-artwall-vystava>

Obr. 42 Tvorba Kundy Crew, 2015

<https://www.ngprague.cz/udalost/3536/workshop-krizkove-vysivky-atlas-s-kundy-crew>

Obr. 43 Polštář z workshopu v Národní galerii v Praze, 2022

<https://www.ngprague.cz/udalost/3536/workshop-krizkove-vysivky-atlas-s-kundy-crew>

Obr. 44 Michal Pěchouček - Hodiny v umění, Dům U Kamenného zvonu 2011

<https://www.ghmp.cz/vystavy/michal-pechoucek-hodiny-v-umeni/>

Obr. 45 Markéta Šestáková, Muzeum romské kultury Brno

<https://www.rommuz.cz/cs/vystavy-a-akce/putovni-vystavy-k-zapujceni/vysivky-markety-sestakove/>

Obr. 46 Vendula Chalánková – Vyšívání SMS, 2004

<http://vendulachalankova.cz/item/vysivane-sms-zpravy/>